

IABR JAARVERSLAG 2023



INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	5
2.	VERSLAG RAAD VAN TOEZICHT	9
3.	ONDERZOEK EN RESULTATEN	11
	3.1 ONDERZOEKSATELIERS	11
	3.2 AGENTS OF CHANGE	13
	3.3 PANORAMA OEKRAÏNE	14
	3.4 PUBLICATIE DOWN TO EARTH	15
4.	PROGRAMMERING	17
	4.1 CARBON STORIES	17
	4.2 GELDINZAMELING VOOR TURKIJE EN SYRIË	18
	4.3 WATER WORKS, ECOLOGIES OF ENTANGLEMENT	18
	4.4 NEW STORE BACK OFFICE DIALOGUE	21
	4.5 ROTTERDAM ARCHITECTUURMAAND: WATER DAY & NIGHT	22
	4.6 WELCOMING WEDNESDAY	23
5.	SAMENWERKINGEN	24
	5.1 MINISTERIE VAN MAAK!	24
	5.2 ONTWERPEND ONDERZOEK THIRST	
	I.S.M. DESIGN ACADEMY EINDHOVEN EN WATERSCHAP DE DOMMEL	27
	5.3 IABR COMMONS COLLECTIEF BOTU	29
	5.4 HOGESCHOOL VAN AMSTERDAM: TRANSITION SCAPES	30
	5.5 ROTTERDAMSE ARCHITECTUUR INSTELLINGEN	32
6.	IABR 2024: NATURE OF HOPE	33
7.	BEZOEKERSAANTALLEN	35
	7.1 BEZOEKERSAANTALLEN	35
	7.2 DIRECTE SAMENWERKINGEN	35
	7.3 INDIRECTE SAMENWERKINGEN	35

8. MARKETING EN COMMUNICATIE	37
8.1 NIEUWE HUISSTIJL EN WEBSITE	37
8.2 NIEUWSBRIEF EN SOCIAL MEDIA	39
8.3 AANTALLEN	40
9. PERSONEEL EN ORGANISATIE	42
9.1 TEAM	42
9.2 PERSONEELSBELEID	42
9.3 CONTINUÏTEIT	43
9.4 FAIR PRACTICE CODE, GOOD GOVERNANCE CODE EN CODE DIVERSITEIT EN INCLUSIE	43
9.5 VOORBIJ 2023	44
10. RAAD VAN TOEZICHT EN BESTUUR	45
10.1 RAAD VAN TOEZICHT	45
10.2 BESTUUR	45
10.3 FUNCTIES EN NEVENFUNCTIES LEDEN RAAD VAN TOEZICHT	45
10.4 HANDTEKENINGENBLAD	47
10.5 NEVENACTIVITEITEN BESTUUR	48
11. FINANCIËN	49
11.1 BESTUURSVERSLAG	49
11.2 BESTEMMINGSRESERVES	51

HYPERLINKS

COLOFON

1. INLEIDING

ALLES VAN WAARDE IS WEERLOOS

De zin die in zijn gedicht volgt is mogelijk nog relevanter voor onze tijd 'wordt van aanraakbaarheid rijk'. Voor u ligt het jaarverslag 2023 van de tweejaarlijkse Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam, een zogenaamd daljaar, maar we hebben allesbehalve stil gezeten. Wereldwijd was het maatschappelijk op zijn zachtst gezegd een turbulent jaar. Het heetste jaar op aarde sinds 1901, het jaar waarin de temperatuur zonder onderbreking werd gemeten. Onze planeet is 1,5 graden warmer, het is een feit. Wonderlijk genoeg was het met 1060 mm regenval in Nederland ook het natste jaar ooit. Ons klimaat is ontwricht en dat heeft vergaande humanitaire en ecologische gevolgen, en allerhande ruimtelijke boven- en ondergrondse implicaties. Klimaatverandering beïnvloedt de toekomstige inrichting van landen, landschappen en steden. De kranten en sociale media vullen zich met beelden van een veranderend planetair (weer) systeem: van de verwoestende bosbranden in Canada, de hongersnood door droogte in Somalië tot de modderstromen in Libië, Oostenrijk en Zwitserland. Om nog maar te zwijgen van de teloorgang van biodiversiteit. We hebben ons planetaire systeem niet (meer) onder controle. Wellicht was het überhaupt een illusie te denken dat de mens zich in het centrum der dingen kon plaatsen en zaken naar zijn/haar of hun hand kon zetten. De huidige opgave is om in rap tempo in een betere balans met onze omgeving, grondstoffen en elkaar te leren leven. Een stevige ontwerpopgave.

Nederland heeft een rijke (ontwerp)traditie in maakbaarheid, technologie en rationalisering; onze kenniseconomie is van hoog niveau en voor veel situaties nog altijd een voorbeeld. De huidige opgaven vragen wellicht om een andere houding: één waar de mens niet boven, maar in relatie staat tot de natuur, elkaar en onze geschiedenis. Niet alleen 'bouwen, bouwen, bouwen' moet het devies zijn; het gesprek zou vooral behoren te gaan over waar, wat en hoe dat kan en moet. Veel ruimteclaims op het gebied van klimaat- en wateradaptatie, biodiversiteit, voedselzekerheid, (sociale) inclusie, mobiliteit en energietransitie kunnen geïntegreerd worden in bestaande steden en zijn goed in te passen in nieuwe (bouw)plannen. In de keuze voor nieuwe locaties voor woningbouwprojecten wordt echter nog onvoldoende rekening gehouden met het bodem- en watersysteem en de genoemde gevolgen van de klimaatcrisis, zeker die op de lange termijn. Kapitaalkrachtige instanties zoals banken, verzekeraars, pensioen- en beleggingsfondsen integreren de gevolgen van klimaatverandering in toenemende mate in hun lange én korte termijn beleid. Deze risico's worden vervolgens verdisconteert in bijv hypothecaire rentes of gehanteerde risico-opslagen. Pas als er op lange termijn wordt gestuurd door de diverse overheden bijvoorbeeld door te normeren, reguleren, beprijzen zal er een (prijs)prikkel ontstaan die katalyserend kan worden voor de marktpartijen, omdat er een level playing field ontstaat. Door gericht gewenste ontwikkelingen te subsidiëren zouden er kansen kunnen ontstaan voor degenen die zich anders willen organiseren of anders willen bouwen. De huidige (integrale) woonopgaven vergen andere regelgeving en visie – met andere woorden meer georiënteerd op experiment dan risicomanagement.

De toekomst van een sociaal inclusieve, klimaatbestendige en rechtvaardige stad in een gezond en (bio)divers landschap ligt besloten in (politieke) wil en het verbinden van ontwerpkracht aan de huidige opgaven. Architectuur als

vliegwielen voor maatschappelijke verandering. Als geen ander zijn ontwerpers in staat (integraal) te analyseren en alternatieven te verbeelden om zo de systemische veranderingen, waar we met elkaar voor staan, mede vorm te geven. Dat doen ontwerpers uiteraard niet alleen maar samen met bestuurders, marktpartijen en burgers. Ondanks al hun kennis, kunde en kwaliteiten is het zaak te benoemen dat de toenemende marktwerking ook vragen stelt aan de discipline zelf. De verbeelding van maatschappelijke veranderingen valt samen met de noodzaak van een *renaissance* van de autonome kracht en maatschappelijke relevantie van architectuur. Of zoals voormalig rijksbouwmeester Floris Alkemade in een brief aan het Ministerie van Maak! stelde: "Er is een begrijpelijke maar ook funeste onderdanigheid in de ontwerpwereld geslopen." Aan die *renaissance* van de architectuur heeft de IABR ook in 2023 een bijdrage willen leveren.

Het Ministerie van Maak! (MvM!) trok de regio in voor samenwerking met allerlei lokale en regionale belanghebbenden zoals provincies, gemeenten, waterschappen en/of lokale architectuurcentra. Dit gebeurde met acht deeltentoonstellingen in verschillende provincies waar de dialoog centraal stond. Deze gesprekken maakten het voor beleidsmakers en architecten mogelijk om dieper in te gaan op specifieke ruimtelijke regionale uitdagingen en aan de hand van analyse, onderzoek en verbeelding, concrete perspectieven en antwoorden proberen te vinden. Het MvM! wilde hiermee zowel uitwisseling stimuleren om gevestigde praktijken te doorbreken, als de aansluiting tussen nationaal beleid en lokale opgaven bespreekbaar te maken en van een handelingsperspectief te voorzien. Ter afronding en conclusie van het project schreven de ministers van het MvM! een open brief aan de zes betrokken ministeries met vijf aanbevelingen voor toekomstig ruimtelijk beleid. Mijn dank gaat uit naar alle 101 architectenteams die een bijdrage leverden aan het Ministerie van Maak! en in het bijzonder onze partners in 'ontwerp *crime*' ZUS en MANN.

IABR vormt een podium, geeft een stem en zichtbaarheid aan juist die praktijken en partners die andere antwoorden geven of inzichten bieden aan de vragen van onze tijd. Een greep uit het diverse IABR-programma van 2023 maakt onze verbindende rol duidelijk:

- Tijdens de *UN 2023 Water Conferentie* in New York is in Rotterdam een succesvol symposium *Water Works, Ecologies of Entanglement* georganiseerd (i.s.m. Embassy of Water, onderdeel van Dutch Design Foundation).
- Is het onderzoeksprogramma *THIRST* over mondiale waterschaarste i.s.m. de internationale studenten van Design Academy in Eindhoven en Waterschap de Dommel onder leiding van ontwerpers Lada Hršak en Afaina de Jong georganiseerd.
- Zijn de *Agents of Change* onderzoeksopdrachten uitgezet bij de Australische architect Oskar Johanson (naar fortificatie en koloniale patronen van kustgebieden), de in Berlijn gevestigde theoreticus Patricia Reed (naar een veranderend begrip van ruimte) en de Oekraïense architect Lesia Topolnyk (naar het door de EU 'outsourcen' van energieproductie, o.a. in Marokko).

- Is er door IABR samengewerkt met Group A/Carbon Lab, KeilleCollectief aan Carbon Stories, een reeks workshops en lezingen om de kennisleemte rond het ontwerpen met een CO2 neutrale *footprint* aan te jagen.
- Zijn opdrachten ondergebracht in de IABR-Ateliers: Bright, Chris Kabel en Office werken aan de energietransitie i.s.m. de gemeente Amsterdam, Rotterdam en Utrecht, Siemens, Stadsarchitect van Delft en netbeheerders Stedin, Leander en Vattenfall. West 8 en H+N+S starten een ontwerpend onderzoek naar A16 Rotterdam, mobiliteit als motor voor verandering, in opdracht van de gemeente Rotterdam, Rijkswaterstaat en samen met TU Delft, Vereniging Deltametropool en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.
- Is er door IABR een inhoudelijke bijdrage geleverd aan de Dag van de Projectontwikkeling, aan de jury van de prijsvraag *Natuurinclusief Bouwen en Ontwerpen van de Vogelbescherming* en aan het *Stadmakerscongres*.
- Stond op *Welcoming Wednesday's* de deur van het IABR-kantoor open voor ontwerptalent, waar het zijn/haar ideeën kon delen.

Ook in de interne organisatie vonden er allerhande veranderingen plaats om zo een veilige, inclusieve werkomgeving, met respect voor onze mensen, te garanderen. De organisatie heeft zich aangesloten bij de CAO Musea en er is een pensioenregeling ingevoerd; ook is er in het kader van Governance, een Code of Conduct voor omgangsvormen opgesteld. Er is een nieuw vrouwelijk lid tot de Raad van Toezicht toegetreden. De andere tijd is verder ingeluid met een nieuw beeldmerk, een nieuwe website en nieuw lettertype van de hand van ontwerpers Richard Niessen en Our Polite Society. Graag dank ik hen voor de inspirerende samenwerking en de focus op een heldere constructieve esthetiek, met extra aandacht voor leesbaarheid en luisterbaarheid van de website, die tevens een archieffunctie heeft.

Bij het schrijven van dit bestuursverslag is IABR 2024 *Nature of Hope* in voorbereiding. Deze nieuwe editie richt zich op het vormgeven van hoop, niet als naïeve positie of als binaire keuze tussen optimisme of pessimisme, maar als actieve praktijk. In crisis vindt verandering een vruchtbare bodem en hoop geeft de kracht om op een constructieve en productieve manier te reageren op die crisis. IABR 2024 wil met aandacht voor de omstandigheden van ecologie, biodiversiteit en natuur de nadruk leggen op biobased bouwen in een circulaire economie. Juist de urgentie van de noodzakelijke systemische verandering biedt een kans voor de ontwerpende disciplines om zich te herdefiniëren.

We werken met veel plezier samen met een (jong) curatorenteam aan IABR 2024, bestaande uit architect en onderzoeker Janna Bystrykh, architect/ onderzoeker en filosoof Catherine Koekoek, architect Hani Salih, theoreticus en onderzoeker Alina Paias, en architect en schrijver Noortje Weenink. De hoofdlocatie van IABR 2024 is het Nieuwe Instituut, het nationale museum voor architectuur, design en digitale cultuur in Rotterdam. De IABR keert daarmee terug naar de plek waar ze 20 jaar geleden haar eerste culturele schreden zette.

Persoonlijk ben ik zeer verguld met de politieke aandacht die er in 2023 was voor architectuur. In mijn kamerbrief die op uitnodiging van de Tweede Kamer is geschreven en besproken, heb ik de nadruk willen leggen op integraal en toekomstbestendig (toekomstig) architectuurbeleid, waarbij meervoudige waardecreatie centraal staat. Welke en hoe die waarde door ontwerp gecreëerd wordt is een zoektocht. Juist in het jaar 2023, met 'graaiflatie' als woord van het jaar en een electorale verschuiving in het politieke landschap, een uitstekend moment om ons te herinneren aan de woorden van Lucebert: Alles van Waarde is Weerloos.

Daarom wil ik graag extra aandacht vragen voor het hartverwarmende internationale onderzoeks- en samenwerkingstraject *Panorama Oekraïne*. In een tijd waarin architectuur geen beschutting biedt, maar als wapen wordt ingezet is verbeelding en dialoog harder nodig dan ooit. De verwoesting van de Kakhovka-dam, waardoor de rivier de Dnipro buiten haar oevers trad, vormde de aanleiding voor een workshop, geënt op culturele wederopbouwstrategieën voor en met Oekraïne. Samen met de *best practises*, een internationale groep ontwerptalenten van Archiprix International, Oekraïense en Nederlandse architecten, het Ukrainian Netherlands Urban Network (UNUN), ondersteund door het College van Rijksarchitecten, Vereniging Deltametropool, en samen met de gemeente Rotterdam, de ambassades en allerhande sprekers, is het de bedoeling een werkelijke impuls aan een complex vraagstuk te geven. IABR is als penvoerder en organiserende partij zeer dankbaar voor alle creatieve ontwerpkracht, die dankzij een genereuze subsidie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Welzijn gestalte heeft kunnen krijgen.

Nu sociale polarisatie in veel gevallen de boventoon voert heeft IABR met haar programma's aangetoond dat internationale uitwisseling cruciaal is voor inspiratie en kennisdeling. Cultureel kunnen we veel van en met elkaar leren. Of het nu gaat om andere (bouw)benaderingen, kennisuitwisseling, bewustwording, leefbaarheid of andere sociale of technische organisatievormen: ontwerpers zijn in staat zaken relationeel en lokaal op verschillende schaalniveaus aan een planetaire realiteit te verbinden.

Mijn dank gaat uit naar de Raad van Toezicht, het IABR-team en alle anderen die hun betrokkenheid hebben getoond aan ons programma in 2023.

Saskia van Stein
Directeur-bestuurder IABR

2. VERSLAG RAAD VAN TOEZICHT

In 2023 kwamen de Raad van Toezicht (RvT) en het Bestuur van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR) vier keer bijeen.

In de (online) vergadering van 1 februari 2023 werd het jaarverslag 2022 besproken en goedgekeurd, evenals de werkbegroting voor 2023. De directeur gaf een vooruitblik op 2023 en 2024 en een update over het personeelsbeleid. Het rooster van aftreden werd besproken en er werd stilgestaan bij het vertrek van Wienke Bodewes – dit was zijn laatste vergadering. Op 11 maart 2023 trad Wienke Bodewes af als lid van de Raad van Toezicht. Hij heeft zijn rol en verantwoordelijkheid als penningmeester overgedragen.

Tijdens de (online) vergadering op 14 april 2023 gaf de directeur een toelichting op het plan voor de biënnale van 2024. Ook deelde ze plannen voor de samenwerking met Rotterdamse culturele partners met betrekking tot Rotterdam als architectuurstad, een onderzoekstraject rondom de wederopbouwopgave voor Oekraïne en gaf ze een doorkijk naar de nieuwe IABR-website. De voorzitter van de RvT stelde voor een professionaliseringsplan te maken voor wat betreft het verloop van de processen. Ook werd de opvolging van de penningmeester besproken.

Op de (online) vergadering van 9 juni 2023 werd de definitieve begroting voor 2023-2024 besproken en vastgesteld.

Op 1 juli 2023 werd Kitty van Dongen schriftelijk benoemd als lid van de RvT, tevens penningmeester.

De laatste vergadering van het jaar, op 18 september 2023, vond fysiek plaats in Rotterdam. Nieuw lid Kitty van Dongen werd welkom geheten. Daarnaast werden het verslag van de accountant, de Governance Code Cultuur, Fair Practice Code, Code Diversiteit & Inclusie, de zelfevaluatie van de RvT en de IABR Code of Conduct besproken. Namens het curatorenteam van IABR 2024 gaf Janna Bystrykh een presentatie over het thema *Nature of Hope* en de plannen voor de biënnale 2024, waarop enthousiast werd gereageerd. De Raad van Toezicht heeft in 2023, wanneer aan de orde, nadrukkelijk rekening gehouden met de principes van goed bestuur, zoals vastgelegd in de Governance Code Cultuur. Het bestuur controleert de uitgaven, de Raad van Toezicht controleert de (werk)begrotingen en de uitgaven van de bestuurder. Er vond geen besluitvorming plaats waarbij sprake was van tegenstrijdige belangen.

De Raad van Toezicht is blij met de ontwikkelingen binnen de organisatie, de aangehaalde banden met vele partners, de koers die gevaren wordt en het inhoudelijke programma dat zich uitkristalliseert. De RvT wil zijn waardering uitspreken voor de open en verbindende werkwijze van de nieuwe directeur. Wat zowel in de organisatie tot uitdrukking komt, als vooral daarbuiten. Hierdoor is de relevantie van niet alleen de IABR zelf, maar belangrijker nog de rol en zichtbaarheid van ontwerp in deze uitdagende tijden, vergroot. Een ontwikkeling die ook door ons cultureel netwerk wordt bevestigd.

De Raad van Toezicht heeft met instemming kennisgenomen van het bestuursverslag van de IABR voor het jaar 2023.

Rotterdam, 31 december 2023

Medy van der Laan
Voorzitter Raad van Toezicht IABR

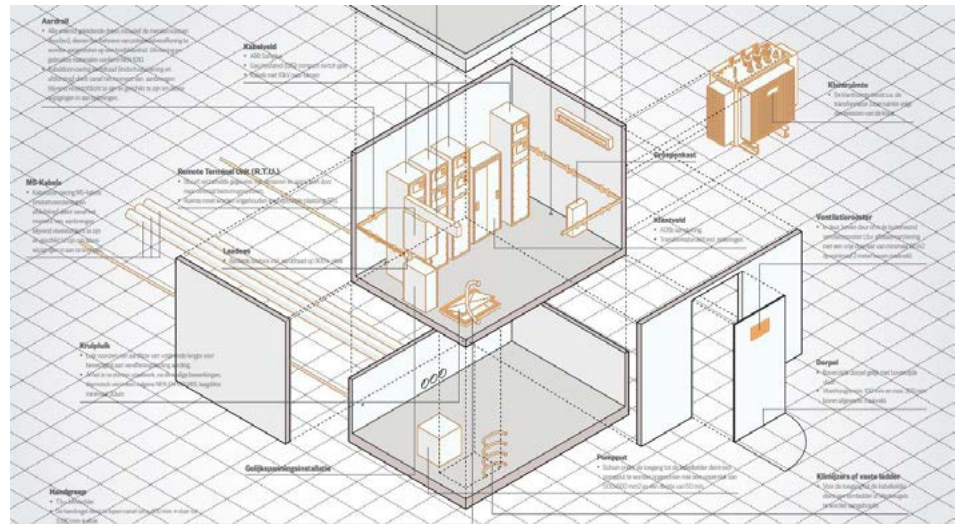


Werkbezoek van Youssef Louakili Directeur Media en Creatieve industrie, Aline Knip OCW. Foto: Jacqueline Fuijk

3. ONDERZOEK EN RESULTATEN

3.1 ONDERZOEKSATELIERS

IABR heeft in 2023 ontwerpde onderzoekstrajecten voortgezet. Deze onderzoeken worden in opdracht van derden, vaak semi-maatschappelijke partijen, ingezet om vrije ruimte te creëren om te komen tot verbeeldingen en perspectieven met het doel werkelijke veranderingen in gang te zetten.



↑ Transformatorhuisje. Foto: Saskia van Stein ↗ Jeux de Joules: Systeemonderzoek. © BRIGHT

Jeux de Joules

In opdracht van de gemeenten Rotterdam, Utrecht en Amsterdam is in 2023 het *Transitie-atelier Jeux de Joules* gestart, een samenwerking tussen IABR, LOLA Landscape Architects en DRIFT.

De transitie naar hernieuwbare energie heeft grote ruimtelijke gevolgen, van stadsplanning tot infrastructuur en energieproductie. Deze energietransitie heeft op de lange termijn diepgaande sociaal-culturele, economische en politieke gevolgen, en biedt kansen om een nieuwe energie-economie en sociale samenhang te ontdekken. Hoewel de opgave op het eerste gezicht misschien klein lijkt, is deze in werkelijkheid van groot belang, namelijk de urgente en concrete druk om op korte termijn aan de groeiende energievraag te voldoen. Uitbreiding en verbetering van het elektriciteitsnetwerk is hiervoor nodig, inclusief het bouwen van een grote hoeveelheid extra transformatorhuisjes en warmteoverdrachtstations. Overal in Nederland zullen transformatorhuisjes een factor worden in het straatbeeld, in totaal zullen er namelijk zo'n 48.000 toegevoegd worden aan de bestaande stad. Om het ruimtebeslag van deze nieuwe stations te minimaliseren, de inpassing zo zorgvuldig mogelijk te laten plaatsvinden, en de transitie zo weinig mogelijk te vertragen, is een nieuwe standaard nodig. Het vraagt om slim herontwerp, technische innovatie, esthetische keuzes, de koppeling van meervoudige functies en strategische samenwerking.

Peter Veenstra van LOLA Landscape Architects is aangesteld als Ateliermeester. In 2023 is het vooronderzoek van Bright afgerond en is de tweede fase van het ontwerp onderzoek gestart. Het startsein voor dit ontwerp onderzoek was het (semi)publiek evenement in het Nieuw Instituut op 3 november, waar ongeveer 55 bezoekers aanwezig

waren. Sindsdien hebben er al twee werksessies plaatsgevonden, waarbij de twee ontwerpteams, Studio Chris Kabel uit Rotterdam en het Brusselse architectuurbureau OFFICE hard aan de slag zijn gegaan. Tijdens de publieke voordrachten worden alle (technische) partners van Jeux de Joules in staat gesteld te reageren op de ontwerpen, dit zijn Stadsarchitect van Delft, studenten, Stedin, Alliander, Vattenfall, Eneco en Siemens.

De resultaten van dit ontwerp onderzoek zullen worden gepresenteerd tijdens de volgende editie van de IABR.



De aftrap van Jeux de Joules bij het Nieuwe Instituut. Foto: Sabine van der Vooren

Atelier A16 Rotterdam, mobiliteit als vliegwiel voor verandering

In opdracht van de gemeente Rotterdam en Rijkswaterstaat, en in samenwerking met de TU Delft, ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Vereniging Deltametropool is het *Atelier A16-Rotterdam, mobiliteit als vliegwiel voor verandering* van start gegaan. Dit IABR-atelier heeft als doel met ontwerp onderzoek de toekomst van de A16 en het omliggende gebied te verbeelden. Centrale vraag daarbij is hoe de interactie tussen het systeem van de Ruit Rotterdam, specifiek de A16, en de stad Rotterdam, met de ontwikkelingen in Alexanderpolder, de Oostflank en de brug naar Zuid kunnen bijdragen aan bredere waardecreatie: kortom een ander perspectief op infrastructuur en omgeving als vliegwiel voor verandering.

Op 12 september vond de aftrap plaats met een (besloten) workshop met presentaties van Jarno Hazekamp (gemeente Rotterdam), Erik Martens (senior adviseur Rijkswaterstaat), Michel Duinmayer (senior adviseur ministerie Infrastructuur en Waterstaat, DGMO Strategie) en Stefaan Vanderstappen (beleidsadviseur WMO). De moderatie werd verzorgd door Saskia van Stein (directeur IABR).

Ontwerpbureaus West 8 en H+N+S zijn in het najaar van 2023 gestart en de resultaten zullen tijdens de IABR 2024 worden getoond. Het ontwerp onderzoek is onderdeel van een breder traject binnen het Kennis- en innovatieplatform Stedelijke Ringwegen en Ruimtelijke Ontwikkeling. De IABR

zorgt tijdens dit ontwerp onderzoek voor een optimaal en inspirerend proces in het Atelier A16.

Parallel aan dit traject wordt het traject Den Haag – Zoetermeer door ontwerp bureaus Venhoeven CS en De Zwarte Hond onderzocht. IABR zorgt met en voor haar partners voor uitwisseling en co-creatie tussen ontwerpers, bewoners en bestuurders.

3.2 AGENTS OF CHANGE

De IABR zet een aantal langere onderzoekslijnen uit en heeft daarvoor zogenaamde *Agents of Change* aangesteld. Deze veelal jonge professionals krijgen de opdracht te reflecteren op en nader onderzoek te doen naar specifieke thema's die in de periferie van het huidige discours liggen. Daarmee katalyseren zij de discussie over sociaal-culturele thema's, die vervolgens hun weg naar het publieke debat vinden en bijdragen aan aanscherping en verbreding van het onderzoeksdomein. In 2023 zijn benaderd voor deze rol: de Australische architect Oskar Johanson (naar fortificatie en koloniale patronen van kustgebieden), de in Berlijn gevestigde theoreticus Patricia Reed (naar een veranderend begrip van ruimte) en de Oekraïense architecte Lesia Topolnyk (naar het door de EU 'outsourcen' van energieproductie, o.a. in Marokko). Ontwerper Robbert de Vrieze bestudeert of een lokale waardecreatie, financieel kan beklijven, met andere woorden of een sociaal inclusieve vorm van gentrificatie mogelijk is.



↑ Portret Lesia Topolnyk. Foto: Lesia Topolnyk



➤ Energie landschap in Marokko. Foto: Lesia Topolnyk

3.3 PANORAMA OEKRAÏNE

In 2022 werd architect, stedenbouwer en voormalig rijksbouwmeester Floris Alkemade gelauwerd met de Grote Maaskantprijs. Om een wederopbouwatelier voor Oekraïne in gang te zetten, heeft hij het prijzengeld aan IABR geschonken. IABR is vervolgens een grondige *mapping* gestart om greep te krijgen op relevante belanghebbenden, (culturele) initiatieven en vooral lokale partners. In de zomer van 2023 deed de IABR als penvoerder namens haar samenwerkingspartners een aanvraag bij het ministerie van OCW voor het langer lopende programma Panorama Oekraïne, dat zich met specifieke thema's richt op de wederopbouw van het land. Met ontwerpend onderzoek, workshops en een participatieve, inclusieve aanpak richt Panorama Oekraïne zich op toekomstvisies die ook in Nederland of in een andere omgeving tot voorbeeld kunnen strekken.

De eerste manifestatie van dit programma was de workshop *Werken aan water*, waar architecten, stedenbouwkundigen, beleidsmakers, vertalers en academici zich concentreerden op de rol van water bij de wederopbouw van Oekraïne. Water is een belangrijk onderwerp waar het gaat over de klimaatbestendigheid en veerkracht van Oekraïne, want met het veranderende klimaat spelen uitdroging en overstromingen nu al een grotere rol. Tijdens de workshop lag de focus op de regio rondom de Dnipro delta, het gebied rondom de op 6 juni 2023 verwoeste Kakhovka-dam in het zuiden van Oekraïne. Deze stuwdam had tevens een hydro-elektrische functie en voorzag een grote groep mensen in de regio van energie.

Eind november 2023 kwamen deelnemers en experts vijf dagen naar de Keilezaal in Rotterdam om te werken aan plannen voor de Oekraïense wederopbouw en water-gerelateerde kwesties. Er waren 55 deelnemers van over de hele wereld, voor het grootste deel aangemeld via het Archiprix International netwerk van net afgestudeerde architectuur- en bouwkundestudenten. De deelnemers waren verdeeld over acht tafels, elk met hun eigen thema/vraag. Elke tafel stond onder begeleiding van zowel een Nederlandse als een Oekraïense architect, de zogenaamde tafelleiders. Ook waren er gedurende de workshop verschillende experts aanwezig om een lezing te geven, zijn er excursies geweest en kon er commentaar worden geleverd op de plannen in ontwikkeling. Alle groepen zijn uitgedaagd om vooral de juiste vragen te stellen en niet zozeer met precieze oplossingen te komen. Op de laatste dag van de workshop presenteerden de acht groepen hun plannen voor hun mededeelnemers en andere geïnteresseerden. IABR heeft het programma afgestemd met de gemeente Rotterdam, een representant van de Nederlandse ambassade in Kyiv, maar vooral met drie Oekraïense wethouders uit Mykolaiv, Odessa en Mariupol.

Alle programma's zijn gestreamd, zodat men ook in Oekraïne mee kon doen. Jong schrijftalent Abe Minnema (o.a. Vers Beton) maakte een verslag van de bijeenkomsten en productiebedrijf Moois een documentaire. De resultaten zijn te vinden via de [IABR website](#).

Alle resultaten worden op een website verzameld, zodat ook andere conflictgebieden kunnen leren van de ontwerpvoorstellen.

Aantal deelnemers: 55 (52 offline, 3 online)
Aantal tafelleiders: 19 (17 offline, 2 online)
Aantal experts: 16 (allemaal on-site)
Aanwezig publiek bij eindpresentatie: 100 personen

De workshop werd georganiseerd door IABR, maar er is samengewerkt met het UNUN-netwerk, Archiprix International, College van Rijksadviseurs, Vereniging Deltametropool, gemeente Rotterdam en de Nederlandse ambassade in Kyiv. In het overkoepelende Panorama Oekraïne-project wordt samengewerkt met het Nieuwe Instituut, de Independent School for the City en lokale Oekraïense partners en belanghebbenden.

In de loop van 2024 zullen thema's als (sociale) woningbouw, digitalisering, en agricultuur & voedselzekerheid worden onderzocht.



Panorama Ukraine, Working on Water workshop.
Foto's: Sabine van der Vooren

3.4 PUBLICATIE DOWN TO EARTH

Nu onze planeet steeds turbulenter afstevent op meer dan twee graden opwarming, is het boek *DOWN TO EARTH: Ontwerpen voor het eindspel* een oproep aan ontwerpers: het is te laat, dus nu komt het er echt op aan! Dit visueel rijke boek over ontwerpen in tijden van klimaatcrisis is samengesteld en grotendeels geschreven door hoofdcurator George Brugmans. Het is het laatste project van DOWN TO EARTH, de atypische 9e editie van IABR (2020 en 2021).

In het eerste deel, 'Hoe kunnen we landen?', doet Brugmans verslag van het in de IABR-Ateliers uitgevoerde ontwerpend onderzoek. Hij aardt dit type

onderzoek in de geschiedenis van de IABR als een op echte verandering gerichte culturele onderzoeksinstelling en hij beschrijft, in een 'catalogus achteraf', de geëxposeerde resultaten. Dit deel bevat de resultaten van het onderzoek van het IABR-Atelier *Rotterdam III* (OOZE architects & urbanists o.l.v. Eva Pfannes), het IABR-Atelier *Oost-Vlaams Kerngebied* (PLUSOFFICE architects en Architecture Workroom Brussels o.l.v. Joachim Declerck), het IABR-Atelier *Droogte in de Delta* (Studio Marco Vermeulen), de *Waterschool M4H+* (Studio Makkink & Bey) en het IABR-Atelier *Dordrecht* (West 8, VenhoevenCS architecture+urbanism, PosadMaxwan, EGM architecten en Studio Donna van Milligen Bielke o.l.v. Adriaan Geuze).

In het tweede deel, 'Waar kunnen we landen?', met ook een essay van Dirk Sijmons en een verslag van een gesprek tussen docenten en studenten van de Rotterdamse Academie van Bouwkunst, reflecteert Brugmans uitgebreid op onze lastige aanwezigheid in het Antropoceen. Hij pleit voor (op)nieuw kunstbeleid als voorwaarde voor een werkelijk vrije ruimte voor het ontwerp en doet suggesties aan ontwerpers en verbeelders hoe positie te nemen, nu het eindspel de menselijke conditie is. Want als het eindspel een gegeven is – we weten, we zitten er midden in – dan moet alles anders.

Hoofdredacteur en auteur is George Brugmans met redactieassistentie van Noortje Weenink en Alexandra Sonnemans. De publicatie is ontworpen door ARK: Loes Claessens, Roosje Klap. Gedrukt bij Stokroos in Amsterdam en uitgegeven door nai010.

Met steun van: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, provincie Oost-Vlaanderen, gemeente Rotterdam en gemeente Dordrecht.



Down To Earth. Foto's: Rick Keus

4. PROGRAMMERING

4.1 CARBON STORIES

De serie Carbon Stories katalyseerde het gesprek over de (on)mogelijkheid van een klimaatpositieve gebouwde omgeving. De perspectieven van de financier, ontwikkelaar, ontwerper, bouwer, adviseur en materiaalleverancier kwamen hierbij aan bod. In een serie thematische bijeenkomsten werd het CO2-vraagstuk in de bouwsector breed uitgediept. De gesprekken, presentaties, workshops werden gemodereerd door wetenschapsjournalist Geert Maarse.

Edities

23 februari 2023 'Klimaatpositieve materialen' – 130 bezoekers (in het Engels)

20 april 2023 'Systemische innovatie' – 71 bezoekers

13 juni 2023 'Geld speelt (g)een rol' (Provada) – 55 bezoekers

22 juni 2023 'Klimaatpositieve stedenbouw' – 62 bezoekers

21 september 2023 'Architects, let's calculate and act on CO2 reduction!' – 160 bezoekers (in het Engels)

30 november 2023 'Circular in 2050, dream or reality?' – 50 bezoekers

Carbon Stories is een initiatief van IABR met de denktank Carbonlab van architecten GROUP A en het KeileCollectief.



Carbon Stories op 23 februari 2023. Foto's: Jacqueline Fujjkschot

4.2 GELDINZAMELING VOOR TURKIJE EN SYRIË

Het Nieuwe Instituut organiseerde op 17 maart 2023 een benefietactie voor alle mensen die direct of indirect getroffen zijn door de recente aardbevingen in Turkije, Syrië en de Koerdische gebieden. In samenwerking met het inzamelingsinitiatief Artists in Solidarity Netherlands, IABR, Kunstinstituut Melly, Mondriaan Fonds, Stimuleringsfonds, Rijksakademie van beeldende kunsten en Het Nieuwe Café hostte het instituut een avond waar tevens geld werd ingezameld.

IABR-directeur Saskia van Stein heeft het debat gemodereerd en IABR heeft de bijdrage van Syrisch architect en auteur van het boek *Building for Hope, Towards an Architecture of Belonging*, Marwa Al Sabouni, ondersteund.

Alle opbrengsten van de avond gingen naar Afet için Feminist Dayanışma (organiseren hulp vanuit Istanbul naar de aardbevingsregio), Mor Dayanışma (vrouwen en kinderen in Antakya), Kirkayak Kültür (migranten en vluchtelingen in het getroffen gebied), Lubunya Deprem (LGBTI+ en sekswerkers in de hele regio), Heyvasor (Rode Halvemaan over Rojava) en Dört Ayaklı Şehir (dieren in het getroffen gebied).

Aanwezig: 150 personen (+ online streaming).

4.3 WATER WORKS, ECOLOGIES OF ENTANGLEMENT



Water Works, ecologies of entanglement. Foto: Sabine van der Vooren

De IABR en Embassy of Water (onderdeel van Dutch Design Foundation) bundelden hun krachten en organiseerden een waterevenement op 24 maart 2023, als geaccrediteerd parallel evenement van de VN Water Conferentie in New York.

We staan in Nederland voor een groot aantal en soms zelfs tegengestelde wateropgaven: droogte, zeespiegelstijging, gebrek aan drinkwater of overstromingen. De noodzakelijke veranderingen zijn fundamenteel en

systemisch, hebben invloed op sociaal-cultureel, economisch en politiek gebied, en kennen uiteraard ook allerlei ruimtelijke implicaties.

Nationale programma's als *Mooi Nederland* en het 'water en bodem sturende' ontwerpprincipe luiden een nieuwe tijd in. Een tijd die vraagt om een veranderende houding ten opzichte van niet-menselijke ecologie, om te luisteren en andere vragen te stellen – een tijd om tot meer integrale en regeneratieve ontwerp oplossingen te komen. Voorbeelden van een samenhangende manier van gebiedsontwikkeling en de daarbij horende ontwerp houding, zijn er volop. Deze ontwikkeling vraagt ook om meer aandacht voor rechten en sociaal-culturele verandering. Hoe herstellen we de relatie met onze natuurlijke omgeving, hoe geven we water een stem en hoe zorgen we dat onze ontwerpen een netto positief effect hebben op water-ecosystemen? Hoe vertalen we nieuwe inzichten door naar de praktijk, nemen we anderen hierin mee en verankeren we de stem van water binnen landschappelijke en (binnen)stedelijke structuren? De kracht van ontwerp, verbeelding en ontwerpend onderzoek zijn onmisbaar bij het constructief bijdragen aan nieuwe ontwerp oplossingen. Tijdens dit evenement over ontwerpen met water kwamen verschillende perspectieven aan de orde, met sprekers als Floris Alkemade, Anne van Kuijk, Fransje Hooimeijer, Arita Baaijen, Anne van Strien, Phebe Kloos en Dirk van Peijpe. De moderatie was in handen van Marsha Simon.

Bezoekers: 125 personen



Water Works, ecologies of entanglement. Foto: Sabine van der Vooren



Water Works, ecologies of entanglement. Foto's: Saskia van Stein

4.4 NEW STORE BACK OFFICE DIALOGUE

De New Store Back Office Dialogue is een langdurige samenwerking tussen de IABR en het Nieuwe Instituut. Het programma richt zich op het denken over en verbeelden van niet-extractieve waardemodellen. De IABR buigt zich over de *back office*: de extractieve processen en systemen achter consumptie zoals (onzichtbare) arbeid, infrastructuur, data en distributiecentra.

Tijdens de derde editie op 14 juni is aan de hand van presentaties van onderzoeker en sieraadontwerper Irma Földényi, ontwerper en onderzoeker Selçuk Balamir en architect Tom Frantzen besproken wat ervoor nodig is om de huidige financieel-economische modellen rond grondstoffen te veranderen en hoe ontwerp een handelingsperspectief kan bieden voor alternatieve waardecreatie. Directeur-bestuurder IABR Saskia van Stein heeft de moderatie verzorgd.

Deelnemers: 25 personen (op uitnodiging)



Ontwerper en onderzoeker Selçuk Balamir. Foto: Sabine van der Vooren



New Store Back Office. Foto: Sabine van der Vooren

4.5 ROTTERDAM ARCHITECTUURMAAND: WATER DAY & NIGHT

IABR, Architectuur Instituut Rotterdam (AIR) en Nieuwe Instituut bundelden hun krachten en organiseerden op 30 juni een WATER DAY ter afsluiting van de Rotterdamse Architectuurmaand 2023. Tijdens de WATER DAY is onderzocht hoe de uitdaging van water benut kan worden als kans om de relatie met de natuur te herstellen, en zo gezonde, inclusieve en veerkrachtige steden te creëren, met aandacht voor klimaatrechtvaardigheid.

Verschillende evenementen gedurende de dag boden de mogelijkheid om meer te leren over zowel lokale als mondiale perspectieven op water. Stijgend water, tekort aan drinkwater, droogte of overstromingen: hoe beïnvloeden deze kwesties ons dagelijks leven, wat zal er op de langere termijn gebeuren en hoe kunnen we ernaar handelen? Met rondleidingen, workshops en lezingen van o.a. architect Marco Vermeulen doken we diep in een scala aan mogelijke oplossingen: van buurtinitiatieven die gezamenlijk werken aan waterberging en getijdenparken die ruimte maken voor rivier en natuur, tot grootschalige ontwerpstrategieën die werken aan radicale alternatieven voor dominante systemen. Deelnemers aan een aansluitende expertlunch waren onder andere Eva Pfannes (OOZE Architects), Shelley Long (West 8) en Dirk van Peijpe (De Urbanisten).

Het avondprogramma WATER NIGHT bestond uit een keynote lezing van Shrishtee Bajpai (onderzoeker en milieuactivist) en bijdragen van Henk Ovink (speciaal gezant internationale waterzaken), Ziega van den Berk (landschapsarchitect en onderzoeker), Taneha Bacchin (architect en stedenbouwkundige), Dirk van Peijpe (stedenbouwkundige) en anderen. Directeur-bestuurder IABR Saskia van Stein heeft de moderatie verzorgd.

Deelnemers: 110 personen

Expertlunch: 22 personen

Lezing: 72 personen



Water Night. v.l.n.r. Ziega van den Brink, Shrishtee Bajpai en Henk Ovink

Foto: Sabine van der Vooren

4.6 WELCOMING WEDNESDAY

In 2023 heeft de IABR weer maandelijks de deuren geopend. Architect, onderzoeker, stedenbouwkundige, schrijver of wie dan ook met ideeën over een bijdrage aan de maatschappelijke uitdagingen en gevolgen van de klimaatopgave konden zich melden. Omdat we allemaal een beperkte horizon hebben en ernaar streven dat kader te doorbreken, stonden we open voor vragen, projecten, portfolio's of initiatieven. Directeur IABR Saskia van Stein ging o.a. in gesprek met Lesia Topolnyk, Harmen van der Wal (Krill), Nastia Vinogradova, Rudolf Teunissen, Rachel Refael, Iris Wijn, Jasmine Montana, Sophia Holst, Sophie Czich + Elinor Salomon, Irene Palmiotto, Bram van Ooijen, Milena Lømmen, Verónica Arcos, Honey Jones-Hughes + Antonio de la Hera, Studio Inscape, Paulien de van der Schueren, Di Fang, Joost Adriaanse, Ester van de Wiel en Liesbeth Bulk.



IABR kantoor. Foto: Sabine van der Vooren



Welcoming Wednesday met Jasmine Montana ↗ en Harmen van der Wal ↘
Foto's: Vivian Ammerlaan

5. SAMENWERKINGEN

5.1 MINISTERIE VAN MAAK!



Ministerie van Maak! deeltentoonstelling Gelderland. Foto: Goedele Monnens

Na de grote 'Ministerie van Maak!'-tentoonstelling die in 2022 te zien was tijdens de 10^e IABR is het Ministerie van Maak! met een reeks deeltentoonstellingen de regio ingetrokken. Deze deeltentoonstellingen en publieke programma's waren gericht op het tonen van de innovatieve ontwerpen en maquettes, en stimuleerde gesprekken over de specifieke architectonische en landschappelijke uitdagingen waarmee onze provincies te maken hebben.

Zo werd er gewerkt door architecten en ambtenaren samen gewerkt aan ruimtelijke oplossingen voor regionale uitdagingen; de ontwerpvoorstellen van Ministerie van Maak! zijn getoond in het Provinciehuis Den Haag (Zuid-Holland), in de Stadsschouwburg de Harmonie in Leeuwarden (Friesland, Groningen, Drenthe), het Waterschapshuis in Apeldoorn (Vallei en Veluwe) en in het Huis der Provincie Arnhem (regio Gelderland). Daarnaast zijn er lezingen gegeven over de ontwerpen op de Dag van de Projectontwikkeling in Den Haag en op de Dag van de Ontwerpkracht in Rotterdam zijn er deeltentoonstellingen gepresenteerd; er werd een kennissessie georganiseerd gedurende de Brabantse Week van het Wonen in Den Bosch.

Overzicht programma 2023 in chronologische volgorde:

Deeltentoonstelling Provincie Zuid-Holland i.s.m. Provinciale Adviescommissie Leefomgeving (PAL)

- 7 juni - 28 juni 2023 @ Provinciehuis, Den Haag.
- Tentoongestelde maquettes: Werkmenschuis (Guis), Architectenwerk, Willem de Kooning Academie (Spatial Design), EccoEco (creating 010), MLA+, Biopolis (Studio ID Eddy), Patina Architecten, De Urbanisten, Wissing, Lokaal 6 (Studio AG), Md2-architects, Shift Architecture & Urbanism, Independent School for the City (Team #1 & Team #2).



Ministerie van Maak! Deeltonstelling Provincie Zuid-Holland.
Foto: Kristian Koreman

Dag van de Projectontwikkeling:

- 25 juni 2023 @ Fokker Terminal, Den Haag.
- Tentoongestelde maquettes van en presentaties door: Pauldevroom + Sputnik, Patina Architecten, Experimentele Woningbouw Re-imagined (Barzilay+Ferwerda).
- Deelnemers: 225 (waarvan 35 in een van de break-out sessie)



Hugo de Jonge op de Dag van de Projectontwikkeling. Foto: Saskia van Stein



Dag van de Projectontwikkeling. Foto: Saskia van Stein

Deeltentoonstelling Nederland-Noord (Friesland, Groningen, Drenthe)

i.s.m. gemeente Leeuwarden

- 21 juni - 14 juli 2023 @ Stadsschouwburg De Harmonie, Leeuwarden.
- Tontoongestelde maquettes: La-di-da, GrownDownTown, Pauldevroom + Sputnik, Studio ACTE, VAKWERK, Team Noord (Landscape Collected), GEAR, Ootmoed, STUDIOOS+, Alledaags Utopia (Faro architecten).
- Programma:
 - Openingslezing op 21 juni door Atelier Stadsbouwmeester en het Ministerie van Maak! met teams La-di-da, Team Noord & Faro Architecten, gemodereerd door Kristian Koreman en Saskia van Stein.
 - Deelnemers: 50

Dag van de Ontwerpkracht

- 6 juli 2023 @ Theater Zuidplein, Rotterdam

Deeltentoonstelling Waterschap Vallei en Veluwe

i.s.m. het Waterschap Vallei en Veluwe

- 25 september - 27 oktober 2023 @ het Waterschapshuis, Apeldoorn.
- ontoongestelde maquettes: Experimentele Woningbouw Re-imagined (Barzilay+Ferwerda), Special Projects (Schipper Bosch), Z I B, Jona 20in2040 (Origame), JDWA (Woonwerk), Huibers van Weelden Architecten.

Deeltentoonstelling i.s.m. provincie Gelderland

- 1 november - 7 november 2023 @ het Huis der Provincie, Arnhem.
- Tontoongestelde maquettes: Vals Plåt, CITYFÖRSTER, Regeneration!, Lokalen, Experimentele Woningbouw Re-imagined (Barzilay+Ferwerda), Special Projects (Schipper Bosch), Z I B, Jona 20in2040 (Origame).
- Programma:
 - Woensdag 1 november: Woonmiddag (doelgroep: bestuurders, ambtenaren, woningcorporaties)
Deelnemers: 20
 - Donderdag 2 november: seminar Groene Metropool Regio (GMR)
Deelnemers: 50

Debat tijdens de Brabantse Week van het Wonen i.s.m. provincie Noord-Brabant

- 23 november 2023 @ provinciehuis Noord-Brabant, Den Bosch.
- Programma:
 - Tijdens het debat 'Wonen in Brabant volgens het Ministerie van Maak!' was er een presentatie van Stephan Petermann (MANN) en gingen twee van de ontwerpteam, ZOETMULDER en Bedaux de Brouwer, in gesprek met o.a. Wilma Dirken (gedeputeerde Ruimte, Wonen, Stikstof en Veiligheid) en Floris Alkemade (voormalig rijksbouwmeester en lid van de Brabantse Raad voor de Leefomgeving).
 - Deelnemers: 30 fysiek en 30 online

De activiteiten van het Ministerie van Maak! hebben in 2023, 2.745 getelde bezoekers opgeleverd. Het werkelijke aantal zal vanwege het publieke karakter van de activiteiten hoger liggen.



↑ Atelier Stadsbouwmeester in Leeuwarden. Foto: Piet Douma



➤ Maquette bij deeltentoonstelling Provinciehuis Den Haag. Foto: Sophie de Vos

5.2 ONTWERPEND ONDERZOEK THIRST

In 2023 hebben Design Academy Eindhoven, Waterschap de Dommel en IABR samengewerkt aan een transdisciplinaire onderzoeksstudio rond water, die 120 studenten van vijf masteropleidingen van de Design Academy Eindhoven samenbracht.

Dit onderzoeksprogramma is samengesteld door architect Lada Hršak (Bureau LADA), onder supervisie van architect Afaina de Jong (oprichter van AFARAI en hoofd van MA Contextual Design). THIRST heeft als doel om bestaande kennis over water aan te vullen en te analyseren, door design te positioneren tussen technologie, beleid, wetenschap en artistieke praktijken. Het steeds extremer wordende klimaat confronteert ons landschap met de urgentie van stijgend water, klimaatverandering en sociale rechtvaardigheid, uitbuiting, vervuiling en vragen over empathie, verwantschap en het samenleven van meerdere levende soorten. In een intensief programma met mentoren als architect Merwe Bedir, architecte Ameneh Solati, designers Nadine Botha en Pete Fung, ontwerper Arthur Roeloffzen en lezingen van Mikki Stelder, Felipa Ramos, Matilde Stolfa, Gabriele Nasole, Raccogliere collective. Gast docenten: René Boer, Anne van Kuijk, Lesia Topolnyk, Shelley Long en Abba Elbahrawy. Het project is gecoördineerd door Ginevra Petrozzi.



Aftrap THIRST. Foto: Ilse Meulendijks



Mentoren THIRST. Foto: Saskia van Stein

De nadruk ligt op 'dorst' als metafoor en welke culturele waarden van belang zijn naast het veelal technocratische domein van het ontwerpen van grote deltagebieden. Welke rol en ontwerphouding zouden ontwerpers zich moeten aanmeten, wanneer de toekomst van ons planetair systeem en onze omgang met water, op verschillende schaalniveaus, centraal staat?

[Klik hier](#) om de THIRST-website te bezoeken, ontworpen door Lina von Jaruntowski, met ontwikkeling door Lukas Siemoneit.



Project THIRST, Terp Hoping (Daniel Holler, Shao-Chun, Tony Li)



THIRST website. Ontwerp: Lina von Jaruntowski, met ontwikkeling door Lukas Siemoneit

5.3 IABR COMMONS COLLECTIEF BOTU

In 2017 is IABR een samenwerking aangegaan tot minstens 2028 met Bospolder-Tussendijken (BoTu), één van de zes Rotterdamse wijken die vóór 2030 'van het gas af' moeten, en een wijk met lage welvaart en een hoge demografische diversiteit. Dat maakt de wijk kwetsbaar, maar ook weerbaar. In BoTu zet een groep actieve en betrokken bewoners zich in om de gemeenschap te versterken, kennis uit te wisselen, de leefomgeving te verbeteren en klimaat-adaptief te maken. IABR ondersteunt vanuit haar rol als cultuur- en kennisinstituut de ontwikkeling van BoTu als proeftuin voor een systemische energietransitie, alsook voor een krachtig en geëmancipeerd burgerschap.

Onderzoek eigendomsposities Bospolder-Tussendijken

Tijdens IABR 2022: *It's About Time* heeft een lokale coalitie onder de noemer IABR Commons Collectief BoTu een aantal gemeenschapsplekken geanalyseerd en geportretteerd in een wandelroute, tentoonstelling en podcast-reeks. Deze gemeenschapsplekken zijn allemaal 'commons in ontwikkeling', plekken waar mensen uit de wijk het zelf voor het zeggen hebben, waar meerdere mensen gebruik van kunnen maken en die voor de langere termijn stabiel voor de wijk beschikbaar blijven. Dat laatste is vaak kwetsbaar; veel van dit soort plekken en initiatieven kunnen bestaan in de tussentijd en leiden een nomadisch en precair bestaan.

In 2023 is een vervolgstudie opgezet vanuit IABR, onder leiding van Robbert de Vrieze, een van de sleutelfiguren in de wijk, en Curator BoTu tijdens IABR 2020: *Down To Earth*. In deze vervolgstudie ligt de focus op het in kaart brengen van de verschillende eigendomsposities in de wijk en hoe die zich in de tijd hebben ontwikkeld (bijvoorbeeld 1990 en nu). Ze zijn uit te splitsen naar een aantal verschillende categorieën, te weten vastgoed, openbare ruimte en diensten/opdrachten. In de speculatieve ontwerpende vervolganalyse wordt vervolgens gekeken wat de potentie en waarde is van meer lokaal eigenaarschap (*commons*).

Het onderzoek is eind 2023 in de verkennende fase. In 2024 zal het handen en voeten krijgen, waarbij ook wordt onderzocht hoe het kan samenvallen met het onderzoek *Transition-Scapes* (i.s.m. Hogeschool van Amsterdam, zie hieronder hoofdstuk 5.5) en IABR 2024: *Nature of Hope*.

EnergieMeent/Huis van de Toekomst

Ten behoeve van de energietransitie in Bospolder-Tussendijken wordt het Professor J.J.P. Oudblok, een woonblok dat bestaat uit sociale huurwoningen en dat in eigendom is van woningcorporatie Havensteder, deels gesloopt en deels gerenoveerd. Deze sloop/renovatie staat over 1,5 jaar gepland, en tot die tijd krijgt buurtinitiatief Huis van de Toekomst de plint van het woonblok, inclusief de gezamenlijke binnentuin, in beheer.

Het Huis van de Toekomst onderzoekt hoe een samenleving op menskracht eruit kan zien. In de plint van het woonblok is een *EnergieMeent* opgericht, waarin een aantal buurtinitiatieven worden gehuisvest die allen op hun eigen manier bezig zijn met een sociaal rechtvaardige energietransitie. De gekozen initiatieven komen deels voort uit het IABR Commons Collectief BoTu (o.a. Veerkrachtige Gemeenschap en Energie Performance BoTu).



Openingsevenement van de EnergieMeent op 11 oktober 2023, georganiseerd door Huis van de Toekomst.

↑ Het vernieuwde interieur van Huis van de Toekomst met op de voorgrond een interactieve maquette van het blok (gemaakt i.o.v. IABR 2022). → Energie Performance BoTu voert een toneelstuk op met buurtbewoners over de dagelijkse gevolgen en onzekerheden van de energietransitie. → Low-Tech Magazine (BE) presenteert een Human PowerPoint. Foto's: Huis van de Toekomst.

In dit project ziet IABR kansen om de energietransitie niet alleen te onderzoeken vanuit technologisch, maar juist ook vanuit sociaal-maatschappelijk en 'commoning' perspectief – de energietransitie voorbij de puur technische en fysieke opgave. Omdat het pand deels monumentaal is (het deel ontworpen door J.J.P. Oud), en deels naoorlogs en niet-monumentaal, levert het daarnaast een interessante spanning op met vraagstukken over erfgoed en monumentaliteit, slopen en renoveren. IABR heeft in 2023 verkend of studenten van de Rotterdamse Academie van Bouwkunst of Technische Universiteit Delft deze casus kunnen oppakken, om deze vraagstukken door middel van ontwerpend onderzoek uit te lichten. Gesprekken zijn gevoerd, het vervolg zal plaatsvinden in 2024.

5.4 HOGESCHOOL VAN AMSTERDAM: TRANSITION-SCAPES

In samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam (HvA), onder leiding van curator Linda Vlassenrood, draagt IABR bij aan het onderzoeksproject Transition-Scapes.

Transition-Scapes is een tweejarig onderzoeksproject van het lectoraat Civic Interaction Design op de HvA. Het doel is een nieuwe *Key Enabling Methodology* (KEM) te ontwikkelen: ontwerpmethoden voor professionals die bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen (<https://kems.nl/>). *Transition-Scapes* focust op de volgende aandachtsgebieden: visie & verbeelding, participatie & co-creatie, institutionele verandering. Deze aandachtsgebieden sluiten aan bij IABR.

Zoals boven geschetst, is IABR projectpartner voor Huis van de Toekomst in BoTu. Het multidisciplinaire kernteam voor de drie workshops in BoTu bestaat uit de ontwerp bureaus Bright, Generation.Energy en Tellart. Bright en Generation.Energy zijn eerder betrokken geweest bij onderzoeksprojecten van IABR in BoTu over een sociaal rechtvaardige energietransitie in de wijk (in 2017- 2018.)



↑ De contouren van de wijk Bospolder-Tussendijken in Rotterdam. → De locatie waar Huis van de Toekomst zich momenteel bevindt, en wat ook de locatie zal vormen voor de EnergieMeent. Afbeeldingen: Huis van de Toekomst.

In 2023 zijn verkennende gesprekken gevoerd tussen IABR en HvA, waarbij IABR geadviseerd heeft om de Rotterdamse casus te linken aan Bospolder-Tussendijken, vanwege de langere verbintenis van IABR met deze wijk en het initiatief van de EnergieMeent in het Professor J.J.P. Oudblok, geïnitieerd door Huis van de Toekomst, een deel van het BoTu Commons Collectief en anderen. Robbert de Vrieze, Curator BoTu tijdens IABR 2020: Down To Earth, alsook Melle Smets en Klaas Burger van Huis van de Toekomst, hebben de gesprekken opgepakt. Er is een plan van aanpak voor het onderzoek opgesteld, waarbij IABR een adviserende rol heeft. Begin 2024 zal de eerste workshop plaatsvinden.

Parallel aan de casus in BoTu, loopt er een casus in Haven-Stad in Amsterdam, waarbij HvA samenwerkt met Arcam.

Evenementen:

19 september 2023, start meeting @ HvA Theo Thijssenhuis (TTH)

– Programma:

- Introductie onderzoeksprogramma door Linda Vlassenrood en Jorgen Karskens over het onderzoek en de twee casussen: Bospolder-Tussendijken, Rotterdam en Haven-Stad, Amsterdam.
- Korte presentaties van alle partners, waarbij ze elk twee beelden van hun werk lieten zien en hun motivatie voor deelname aan het project toelichtten.
- Erik de Vries van de gemeente Amsterdam deed een korte mededeling over de mogelijke verbanden tussen de viering van het 750-jarig bestaan van de stad en *Transition-Scapes*.
- Workshop over mogelijke uitkomsten o.l.v. ontwerponderzoeker Christina Amaptzidou: een reeks projecten die als inspiratie dienen voor mogelijke uitkomsten van *Transition-Scapes* werden gepresenteerd. Deelnemers aan de bijeenkomst werd gevraagd om de kwaliteiten en discrepanties van deze voorbeelden te identificeren in relatie tot de onderzoeksdoelen van *Transition-Scapes*, in een eenvoudige oefening met behulp van post-it briefjes. Het ging over de ervaring van het object zelf, de omgeving waarin

het wordt gepresenteerd en het (systemische) proces waarin het is ingebed.

– Deelnemers:

- Vertegenwoordigers van vrijwel het gehele consortium (IABR, Arcam, Het Nieuwe Instituut, UNStudio, Bright, One Architecture, Generation.Energy, Clever Franke, Tellart, Shosho, gemeente Amsterdam, Alliander, &Flux, Over Morgen, Play the City, AUAS – Spatial Urban Transformation Research Group, Universiteit van Amsterdam, Planbureau voor de Leefomgeving en TU Delft, Kossmandejong).

5.5 ROTTERDAMSE ARCHITECTUUR INSTELLINGEN

Sinds 2023 trekken alle Rotterdamse architectuurinstellingen samen op om een visie op architectuur als onderdeel van de uitgangspuntennota Cultuur te vormen. IABR is actief partner en onderdeel van het zogenaamde Rotterdams Architectuur Cultuuroverleg (RAC), dat op dit moment bestaat uit AFFR, AIR, The Independent School for the City, Nieuwe Instituut, OMI, Rotterdamse Dakendagen en IABR. De beste voedingsbodem en balans voor Rotterdam als diverse architectuurstad is, wat het RAC betreft, een uiteenlopend landschap aan organisaties, die samenwerken en ieder vanuit een eigen perspectief reflecteren op de gebouwde omgeving. Het RAC pleit voor behoud en uitbreiding van meerstemmigheid en eigenheid binnen het culturele architectuurlandschap van de stad. Binnen deze dynamiek proberen de verschillende deelnemers elkaar aan te vullen en te ondersteunen. Zo werken we samen aan een sterke Rotterdamse architectuurcultuur die past bij de ambities van de stad. Het RAC heeft in 2023 twee brieven aangeboden aan de wethouder en het college van Rotterdam waarin de discrepantie tussen beleid en (financiële) ondersteuning werd belicht.

Daarnaast heeft IABR, lokale architectuurcentra AIR en ARCAM een open brief aan Staatssecretaris Uslu gezonden met een pleidooi om nieuw beleid vanuit het bestaande netwerk van architectuur instellingen te formeren.

Hoe we onze leefomgeving inrichten, is een zaak die alle Rotterdammers aangaat. *Architectuur* is het vormgeven en duiden van de fysieke stad en hoe zij haar bewoners en bezoekers dient. Van individuele gebouwen tot het stedelijk landschap als geheel. Als culturele instellingen die zich richten op architectuur – representanten van de *architectuurcultuur* van Rotterdam – zien wij de grote opgaven waar de stad voor staat en ook de vele kansen voor cultuurbeleid om bij te dragen aan het soort stadsontwikkeling dat Rotterdam de komende jaren nodig heeft. Vanuit dat besef zijn er drie schrijfp opdrachten uitgezet; te weten de aan de TU Eindhoven verbonden architectuurhistoricus Sergio M. Figueiredo die de Nederlandse architectuur in een internationaal kader plaatste, auteur en programmeur Arie Lengkeek die de culturele krachten in Rotterdam onderzocht, en schrijver Catja Edens die onderzoek deed naar de publieke waardering van architectuur in Rotterdam.

6. IABR 2024: NATURE OF HOPE

De 11^e editie van de IABR met de titel *Nature of Hope* onderzoekt natuur, cultuur en hoop vanuit architectonisch denken en handelen, als vliegwiel voor maatschappelijke verandering. De biënnale vindt plaats van 29 juni tot 13 oktober 2024 en legt de focus op de combinatie hoop en natuur. Deze keuze komt voort uit het besef dat alles begint bij de grond en de extractie – of liever de uitputting – van de bodem, elkaar en de levende wereld, met meervoudige ecologische en sociale crises tot gevolg. We kunnen én willen ons als mensen niet langer boven, of op afstand van de natuur stellen.

Onder de titel IABR 2024: *Nature of Hope*, verkent de IABR een opkomende opdracht voor architectuur, namelijk een die zich richt op niet-extractieve relaties met de natuur. We richten ons op hoopvolle, plaatsgebonden praktijken die ecologisch handelen en denken. Welke transformaties zijn nodig binnen de architectuurpraktijk om de relatie tussen architectuur en natuur te versterken: de dagelijkse rituelen en gewoonten, welke vragen worden gesteld, welke tools zetten we in en welke samenwerkingsverbanden gaan we aan? Hierbij richten we ons o.a. op praktijken die te maken hebben met regeneratie, materiële ecologie, de bescherming van land en biodiversiteit, en milieubeleid. Aanvullend aan de hoofdtentoonstelling in het Nieuwe Instituut zijn er twee andere onderdelen in ontwikkeling, *Practice Place* en *Botanical Monuments*. Met de introductie van een Practice Place nodigen we in de zomer van 2024 de architectuurdiscipline uit om samen te komen in Rotterdam. Deze periode wordt gebruikt om collectief te onderzoeken wat nodig is voor een nieuwe opdracht voor architectuur in de Nederlandse architectuurpraktijk. Er is al veel wat hoopvol stemt. Maar hoe kunnen we wat goed gaat samenbrengen, van marge naar centrum? Met de introductie en programmering van deze ruimte, in samenspel met de tentoonstelling en de Botanical Monuments, kan de komende biënnale-editie functioneren als een democratische infrastructuur, een oefenruimte waar een begin is te maken met de nodige verbouwing van de Nederlandse architectuurpraktijk.



Van links naar rechts: Janna Bystrykh, Alina Paias, Catherine Koekoek, Hani Salih en Noortje Weenink.

Foto: Sabine van der Vooren

Curatorenteam

Het curatorenteam van IABR 2024: *Nature of Hope* bestaat uit architect en onderzoeker Janna Bystrykh, architect-onderzoeker en filosoof Catherine Koekoek, onderzoeker en schrijver Hani Salih, ruimtelijk ontwerper en onderzoeker Alina Paias, en ontwerper en schrijver Noortje Weenink. Vanuit hun uiteenlopende kennis, maar gezamenlijke basis in ruimtelijk ontwerp, manifesteert het curatorenteam de verandering die zich al aandient. Het curatorenteam werkt onder aanvoering van de directeur-bestuurder IABR aan de ontwikkeling van de tentoonstelling, een publiek programma en overige onderdelen.

Scenografie en grafisch ontwerp

In december 2023 voerden het curatorenteam, directeur Saskia van Stein en producent Reineke Otten met drie scenografen een verkennend gesprek. De drie scenografieën werden geselecteerd vanuit een door de curatoren aangedragen lange lijst. Het team koos unaniem om met de scenograaf Diogo Passarinho samen te werken. Deze gesprekken leidden bovendien tot het verkennen van een opdracht over de voetafdruk van de biënnale aan Barend Koolhaas. Hetzelfde IABR-team gaf verder een kleine opdracht aan drie grafisch ontwerpers, geselecteerd vanuit een lange lijst gebaseerd op hun portfolio's. Het team koos unaniem voor Le Roy Cleeremans als grafisch ontwerpers voor de identiteit van IABR 2024.

Locatie en data

De hoofdlocatie van IABR 2024 is het Nieuwe Instituut in Rotterdam, het nationale museum voor architectuur, design en digitale cultuur. De IABR keert daarmee terug naar de plek waar ze 20 jaar geleden haar eerste culturele schreden zette. De IABR en het Nieuwe Instituut delen een inhoudelijke agenda waar ontwerpende disciplines een rol spelen in het duiden en aanjagen van ontwikkelingen in de urgente maatschappelijke opgaven.

7. BEZOEKERSAANTALLEN

7.1 BEZOEKERSAANTALLEN

2023 geldt als een zogenaamd daljaar in de programmering van de tweejaarlijkse IABR. In totaal zijn er desalniettemin 5.777 fysieke bezoekers geweest door heel Nederland, waaronder 2.032 in Rotterdam. In dit aantal zitten nul betaalde bezoeken en nul bezoeken in schoolverband. Omdat deze programmaonderdelen niet tot onze hoofdactiviteiten behoren, is de woonplaats van deze bezoekers niet opgevraagd.

Een specificatie van deze bezoekersaantallen is in de hoofdstukken 4 en 5 terug te vinden.

Zie voor de cijfers van marketing en communicatie en online bereik hoofdstuk 8.

7.2 DIRECTE SAMENWERKINGEN

IABR heeft zich opengesteld voor allerhande typen samenwerking, zowel in Rotterdam maar ook ver daarbuiten. Directe partnerschappen zijn we aangegaan met:

Gemeente Rotterdam en Bright (Onderzoeksatelier Jeux des Joules), gemeente Rotterdam, TU Delft, ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijkwaterstaat en Vereniging Deltametropool (Transitie-atelier A16-Oostflank), Patricia Reed, Lesia Topolnyk, Robbert de Vrieze (Agents of Change), UNUN, Archiprix, College van Rijksadviseurs, Vereniging Deltametropool, gemeente Rotterdam en de Nederlandse ambassade in Kyiv (Workshop Panorama Oekraïne), Nieuwe Instituut, Independent School for the City en lokale Oekraïense partners en belanghebbenden (het overkoepelende Panorama Oekraïne project), denktank Carbonlab van GROUP A en het KeileCollectief (Carbon Stories), Embassy of Water (Water Works), Nieuwe Instituut (NEW STORE - BACK OFFICE), AIR en Nieuwe Instituut (Water Day), Design Academy Eindhoven en Waterschap de Dommel (THIRST), Veerkrachtige Gemeenschap en Energie Performance BoTu (IABR Commons Collectief BoTu), Hogeschool van Amsterdam (Transition-Scapes), Vincent van der Meulen (Kraaijvanger Architecten), Ninke Happel (Happel, Cornelisse Verhoeven) en Daan Zandbelt (De Zwarte Hond) (NNAU), Rotterdamse Dakendagen, OMI (Office for Metropolitan Information), AIR (Architectuur Instituut Rotterdam), Nieuwe Instituut en Independent School for the City (Rotterdamse Architectuur Instellingen).

Voor lezingen en debatten is IABR samenwerkingen aangegaan met Geert Maarse, Peter van Assche (architect & founder bureau SLA, co-founder Pretty Plastic, Professor Architecture & Circular Thinking), Thomas Wellink (Senior Adviseur Duurzaam & Innovatief Bouwen bij RVO), Mo Smit (architect, onderzoeker en docent TU Delft, founder Bouwtuin) Jan Willem ter Steege (architect en founder Popma ter Steege Architects), Marsha Simon, Floris Alkemade, Anne van Kuijk, Fransje Hooimeijer, Arita Baaijen, Anne van Strien, Phebe Kloos, Dirk van Peijpe (stedenbouwkundige), Irma Foldenyi, Selçuk Balamir (ontwerper en onderzoeker), Tom Frantzen (architect), Shrishtee Bajpai (onderzoeker en milieuactivist), Henk Ovink (speciaal gezant internationale waterzaken), Ziega van den Berk (landschapsarchitect en onderzoeker) en Taneha Bacchin (architect en stedenbouwkundige).

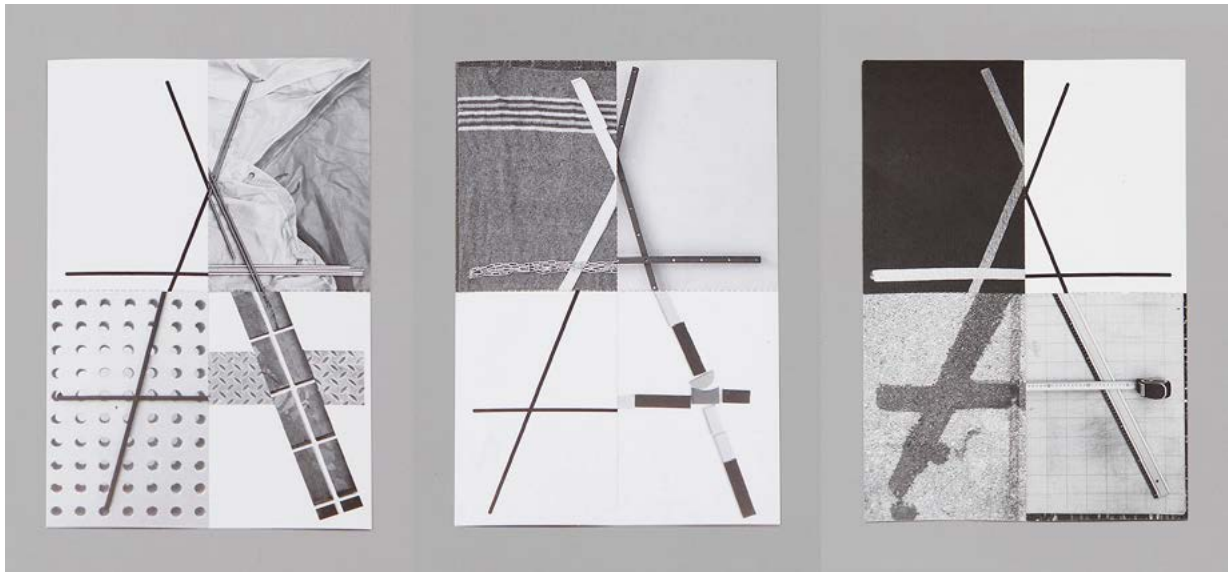
Voor het programma van het Ministerie van Maak! ging IABR in 2023 samenwerken aan met ZUS, MANN, Dag van de Projectontwikkeling, Provinciale Adviescommissie Leefomgeving (PAL), gemeente Leeuwarden, Dag van de Ontwerpkracht, Waterschap Vallei en Veluwe, provincie Gelderland en provincie Noord-Brabant en ontwerpers Werkmenschuis (Guis), Architectenwerk, Willem de Kooning Academie (Spatial Design), EccoEco (creating 010), MLA+, Biopolis (Studio ID Eddy), Patina Architecten, De Urbanisten, Wissing, Lokaal 6 (Studio AG), Md2-architects, Shift Architecture & Urbanism, Independent School for the City (Team #1 & Team #2), Pauldevroom + Sputnik, Experimentele Woningbouw Re-imagined (Barzilay+Ferwerda), La-di-da, GrownDownTown, Studio ACTE, VAKWERK, Team Noord (Landscape Collected), GEAR, Ootmoed, STUDIOOS+, Alledaags Utopia (Faro architecten), Team Noord & Faro Architecten, Special Projects (Schipper Bosch), Z I B, Jona 20in2040 (Origame), JDWA (Woonwerk), Huibers van Weelden Architecten, Vals Plåt, CITYFÖRSTER, Regeneration!, Lokalen, ZOETMULDER en Bedaux de Brouwer.

Voor de biënnale *Nature of Hope* is in 2023 samenwerking gestart met Janna Bystrykh (curator), Catherine Koekoek (curator), Alina Paias (geassocieerd curator), Hani Salih (curator), Diogo Passarinho (scenografie), Le Roy Cleeremans (grafisch ontwerp), Nieuwe Instituut (locatie), The New Academy: Rosi Braidotti en Academie van Bouwkunst Amsterdam.

7.3 INDIRECTE SAMENWERKING

Met een indirecte samenwerking leverde IABR een bijdrage aan de geldinzameling voor Turkije en Syrië, samen met Nieuwe Instituut, Artists in Solidarity Netherlands, Kunstinstituut Melly, Mondriaan Fonds, Stimuleringsfonds, Rijksakademie van beeldende kunsten en Het Nieuwe Café.

8. MARKETING EN COMMUNICATIE



Variaties van Richard Niessen's design concept. Afbeelding: Richard Niessen.

8.1 NIEUWE HUISSTIJL EN WEBSITE

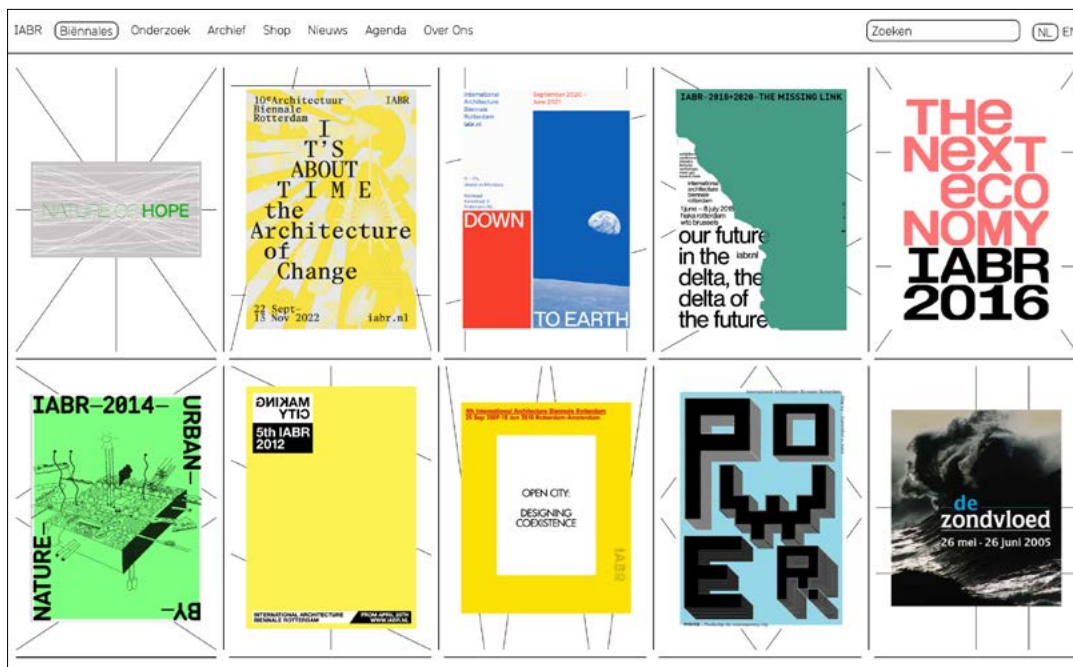
In oktober 2023 zijn het nieuwe logo en de nieuwe huisstijl van IABR, ontworpen door Richard Niessen en Our Polite Society (OPS), in gebruik genomen. De kern van het ontwerp is een raamwerk waarin de A van architectuur fungeert als herkenbaar baken voor IABR, maar ook als abstract symbool voor nieuwe waarden. Een A die refereert aan een oervorm van wonen, de tent, een alternatieve monetaire eenheid, een steiger, stelling of een schildersezel waar anderen op kunnen werken. In welke interpretatie dan ook, het teken is een verbindende factor, waardoor verschillende stemmen deel kunnen uitmaken van een groter geheel.

Nadat Richard Niesen in 2022 werd uitgekozen om de identiteit van de IABR te ontwerpen, leidde een labyrintische zoektocht tot het idee van een 'draagstructuur', een 'opstelling', een 'constructie' die ruimte biedt aan verschillende interpretaties en uitdrukkingen. Richard nodigde vervolgens Our Polite Society (OPS) uit om mee te werken aan het ontwerp en de ontwikkeling van de website en basisuitingen van de IABR, zoals o.a. de nieuwsbrief. Deze basisidentiteit vormt de kiem van toekomstige in- en aanvullingen door andere ontwerpers.



IABR lettertype door Our Polite Society.

Afbeelding: Our Polite Society

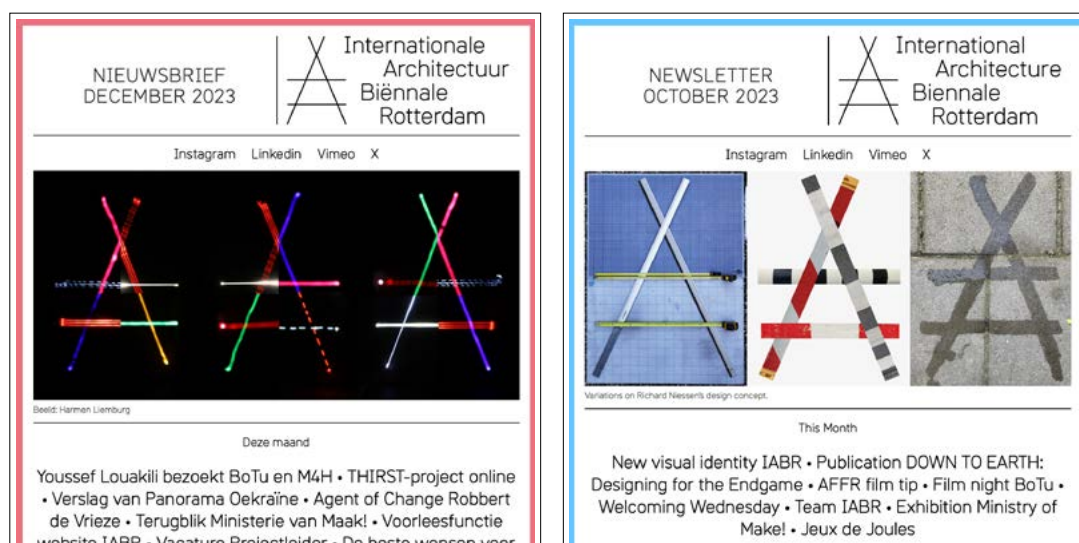


IABR website biënnale overzicht. Afbeelding: iabr.nl

8.2 NIEUWSBRIEF EN SOCIALE MEDIA

Gedurende het hele jaar werd er maandelijks een nieuwsbrief verstuurd aan zowel een Nederlands als Engelstalig netwerk (met uitzondering van augustus 2023). Via deze nieuwsbrieven/newsletters werden verschillende, uiteenlopende nieuwsberichten gedeeld. Voor het eerst is het versturen van de nieuwsbrief voortgezet in de periode tussen de biënnales om zo contact te houden met de groeiende achterban.

De nieuwsbrief houdt de lezer op de hoogte van het doorlopende programma, waarin de IABR agendeert, informeert naar en inspireert door het initiëren, organiseren en produceren van conferenties, films, boeken, lezingen, debatten, workshops en masterclasses. Naast nieuwsbrieven hebben we uitnodigingen verstuurd voor specifieke programmaonderdelen, zijn er twee persberichten verstuurd en was er plek voor het delen van de verschillende vormen van langlopend onderzoek die de IABR stimuleert en faciliteert.



Voorbeelden IABR-nieuwsbrief in NL en EN. Afbeeldingen: Archief IABR.

↑ Beeld: Harmen Liemburg

Gedurende het jaar hebben we verschillende fasen doorgemaakt in onze sociale mediapresentatie. De vertrouwde biënnale-huisstijl bleef tot eind juni in gebruik, waarna in juli de aankondiging van *Nature of Hope* plaatsvond. In 2023 werden onderwerpen en evenementen gepromoot die in lijn waren met de thema's en partners van de IABR.

De sociale mediastrategie van de IABR heeft ook een ontwikkeling doorgemaakt, zoals de introductie van nieuw personeel, een nieuwe website, een nieuwe huisstijl, de aanstelling van nieuwe curatoren, de lancering van de publicatie *Down to Earth* en gesubsidieerde onderzoeksprojecten door de IABR. Daarnaast bleven terugkerende formats zoals de aankondiging van de Welcoming Wednesday en evenementen met gelijkgestemde waarden als die van de IABR, zoals samenwerking met GROUP A's Carbon Stories, het Ministerie van Maak! en Nieuwe Instituut, prominent aanwezig. Onze jaarkalender omvatte niet alleen relevante onderwerpen zoals aandacht voor Panorama Oekraïne, Keilewerf Donaties, Internationale Vrouwendag, Earth Day, Internationale Dag van de Biodiversiteit, maar is er bijvoorbeeld ook aandacht besteed aan open oproepen van anderen. Ondanks het daljaar voor de biënnale was er een gestage groei in volgers op onze sociale mediakanalen merkbaar.

8.3 AANTALLEN SOCIALE MEDIA

- Algemene IABR-website vanaf de lancering in november 2023: 3.700 bezoekers
- Nieuwsbrief: 5.077 ontvangers
- Nieuwsbrief NL 2.611 ontvangers (ijkpunt december 2023)
- Nieuwsbrief EN 2.466 ontvangers (ijkpunt december 2023)
- Instagram: 5.807 volgers
- LinkedIn: 3.244 volgers
- Facebook volgers: 1.155
- Twitter/X: 5.250 volgers

8.4 OVERIGE MEDIA



Opgnamedag SBS6. Foto: Peter Veenstra

Building the Future

In het najaar van 2023 was op SBS 6 het programma *Bouwen aan de Toekomst* te zien, waarin een interview met Saskia van Stein (directeur IABR) en landschapsarchitect Peter Veenstra van Lola Landscape Architects aan bod kwam. Ze spraken over de rol van architectuur, landschap en stedenbouw in essentiële maatschappelijke en ruimtelijke veranderingen als gevolg van de klimaatcrisis en het visualiseren van alternatieven. Wat gebeurt er in de wereld van architectuur, landschap en stedenbouw? Hoe speelt tijd een rol bij het bouwen aan een duurzame toekomst? Ontdek wat er gebeurt in het M4H gebied, het makers district aan de rand van de Rotterdamse haven.

[Bekijk de video hier.](#)



Peter Veenstra LOLA Landscape vertelt over het belang van stadsnatuur. Foto: Saskia van Stein

9. PERSONEEL EN ORGANISATIE

9.1 TEAM

De IABR is een kleine organisatie. De effectieve omvang van de personeelsformatie op jaarbasis bedroeg in 2023 gemiddeld 7,8 FTE. In totaal waren er 15 medewerkers, die grotendeels parttime werkten. Onder deze 15 waren drie medewerkers het hele jaar door in dienst: twee medewerkers in vaste dienst en een parttime medewerker. De overige 12 medewerkers werkten als zelfstandigen op contractbasis.

De personeelsformatie in dienst (drie medewerkers) bedroeg op jaarbasis in 2023 gemiddeld 2,7 FTE met een gemiddeld aantal werknemers van drie. De functies die door medewerkers in dienst werden vervuld, zijn die van de algeheel en artistiek directeur, de kantoormanager en een curator. De kantoormanager is sinds 9 februari 2019 in dienst en sinds 1 januari 2020 in vaste dienst; de algeheel en artistiek directeur is sinds 1 december 2021 in vaste dienst. De curator was het hele jaar in dienst.

De personeelsformatie aan zelfstandigen op contractbasis (12 medewerkers in totaal) bedroeg op jaarbasis in 2023 gemiddeld 5,1 FTE, met een gemiddeld aantal werknemers van 5,7. De functies die door zelfstandigen op contractbasis werden vervuld, zijn: hoofd marketing en communicatiestrategie, marketing en communicatie medewerker, hoofd productie, programma-manager, foto/film en sociale mediamanager, coördinator Ministerie van Maak!, coördinator onderzoeksateliers, producenten Panorama Oekraïne en assistent-curator. Alle zelfstandigen werkten op basis van een tijdelijk contract dat voor de ontwikkeling, openstelling en afbouw van de biënnale was aangegaan, variërend in contracturen en duur.

De vier curatoren van IABR 2024 hebben een contract op freelancebasis met een lumpsum- en reiskostenvergoeding, zij vallen niet onder het personeel. De namen van de betrokken teamleden zijn om AVG-redenen niet opgenomen.

9.2 PERSONEELSBELEID

De IABR is in het najaar van 2021 gestart met een nieuw personeelsbeleid en heeft daar in 2022 en 2023 actief aan verder gewerkt. Het zoeken naar een goede balans tussen werk en leven stond centraal binnen de organisatie. We zijn het gesprek begonnen over welke condities bijdragen aan een veilige werkplek en hoe goede omstandigheden te creëren voor de dialoog. Dit wordt geborgd in een wekelijks gesprek, de zogenaamde *Monday Meeting*, over werkdruk, wederzijdse verwachtingen en verantwoordelijkheden, plannen, ambities en persoonlijke leertrajecten.

Verdere stappen zijn het opzetten van persoonlijke leertrajecten en leerdoelen, en jaarlijkse beoordelings- en functioneringsgesprekken. Vanaf 1 januari 2023 is IABR aangesloten bij Pensioenfonds Zorg & Welzijn en wordt het pensioen in de loonadministratie verdisconteerd. De organisatie volgt vanaf 1 januari 2023 de CAO-musea, aangezien deze cao dicht bij de doelstelling van de stichting ligt.

Op 4 april 2022 is een intern vertrouwenspersoon aangesteld, te weten Raad van Toezicht-lid Yvette Govaart. In het eerste kwartaal van 2023 is daarnaast een extern vertrouwenspersoon toegevoegd, Bezemer&Schubad. Al deze

stappen in het personeelsbeleid zijn geïnitieerd vanuit het besef dat goede arbeidsvoorwaarden de basis zijn voor een duurzame organisatie.

9.3 CONTINUÏTEIT

De subsidie van de gemeente Rotterdam en de opname in de landelijke basisinfrastructuur van het ministerie van OCW maakt het voor de IABR mogelijk om met een vaste kern werknemers de continuïteit van de organisatie te garanderen. Omdat het veelal om het organiseren van tentoonstellingen, ontwikkelen van onderzoek en programma gaat, heeft de IABR het beloningsbeleid voor zowel medewerkers als de tarieven voor zzp'ers getoetst aan de Richtlijn Functie- en Loongebouw Presentatie-Instellingen voor Beeldende Kunst en de PACCT ZZP Tarieven Rekentool van het Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst. De lonen en inflatiecorrectie volgt de CAO-musea.

9.4 FAIR PRACTICE CODE, GOOD GOVERNANCE CODE EN CODE DIVERSITEIT EN INCLUSIE

Als culturele en kennisinstelling ondersteunt IABR de Governance Code Cultuur, Code Culturele Diversiteit & Inclusie en de Fair Practice Code, en belangrijker nog: past ze toe. Daarbij zijn inclusiviteit, innovatie en interconnectiviteit leidende principes.

De IABR volgt de Governance Code Cultuur 2019 en brengt deze intern en extern in praktijk door inclusiviteit en intersectionaliteit actief te waarborgen binnen de organisatie. Er is een heldere scheiding tussen de Raad van Toezicht die de continuïteit van de stichting borgt en de directeur-bestuurder die leidinggeeft aan het team en zorg draagt dat de doelstelling van de stichting wordt verwezenlijkt. Goed, transparant en verantwoord bestuur, interpersoonlijk contact en zorg, en vooral heldere communicatie vormen de kernwaarden waarmee het bestuur invulling geeft aan de codes.

De IABR is een kleine organisatie, maar onder de huidige leiding zijn de genoemde codes optimaal gewaarborgd in ons denken en handelen via de zogenaamde vier p's: personeel, publiek, programma's en partners – met andere woorden, de codes worden toegepast op de interne en externe structuur en werkvormen van de IABR.

De stad is van nature interconnectief, alles staat immers tot elkaar in relatie, zo ook de disciplines die aan haar ontwerpen. Architectuur, landschap en de stedenbouw opereert niet in een vacuüm maar brengt allerhande zichtbare en onzichtbare relaties samen. De afgelopen twee decennia is IABR toonaangevend geweest in ontwerpend onderzoek. Daarbij streeft de stichting zowel in vorm als op inhoud innovatie na, niet om het innoveren zelf, maar omdat het agenderen van sociaal-maatschappelijke vraagstukken continu verschuift. Het idee is om de kern van de stichting intrinsiek te verbinden met het domein en de voorhoede van cultureel bewustzijn en daarop (culturele) productie te initiëren en te manifesteren.

Er is in 2023 extra aandacht besteed aan het stellen van voorwaarden voor een veilige werkomgeving met oog voor de werkdruk, de menselijke maat en een goede (collegiale) sfeer. De IABR-werknemers hebben een diverse etnische achtergrond en/of geaardheid. De IABR onderschrijft de Code

Culturele Diversiteit ook in haar wervingsbeleid. Kwaliteit staat bij IABR voorop, maar in geval van gelijke geschiktheid laten wij (culturele) diversiteit meewegen in onze sollicitatieprocedure(s). Kortom, IABR laat (culturele) diversiteit nadrukkelijk meewegen in de projecten die ze initieert, de thema's die worden aangedragen en de sprekers waaraan een podium wordt geboden. Te denken valt aan het actief koppelen van verschillende generaties en kennissoorten, (jonge) talenten een kans bieden, en natuurlijk etnisch en gender diverse programma's. Daar horen uiteraard ook afspraken over eerlijke honorering bij. De IABR onderschrijft de Code Culturele Diversiteit & Inclusie niet alleen door met wie we werken, maar vooral ook door hoe we werken. Voor elke samenwerking met externe partners en opdrachtgevers geldt een eerlijke vergoeding, waarvan de facturen binnen twee weken betaald worden. De honorering is gebaseerd op de geldende afspraken en/of op basis van een ingediende offerte en/of standaarden, zoals benoemd in de CAO-musea en/of in de naleving van het auteursrecht.

In het licht van vraagstukken als duurzaamheid, circulariteit en een integrale aanpak voor de vermindering van de uitstoot van CO2 en stikstof werkt de IABR actief aan de vermindering van haar eigen voetafdruk. Dit duurzaamheidsprincipe heeft meegewogen in alle uitingen, de tentoonstellingsopbouw, de website, de roep om mails na het lezen te verwijderen. IABR heeft in 2022 voor het eerst een nulmeting laten uitvoeren door wetenschappelijk bureau NewEconomy in Amsterdam, dit zal jaarlijks worden getoetst en op verbeterpunten worden bijgehouden. In ons geval was er uitsluitend 'winst' te behalen op de manier waarop het publiek naar IABR komt (auto/vliegtuig ipv fiets). Verder is de organisatie, volgens objectief bureau NewEconomy, zeer vooruitstrevend, bewust en proactief in het sturen op een minimale (schadelijke) *footprint*.

9.5 VOORBIJ 2023

Het belang van goed opdrachtgeverschap wordt door de IABR naast een eerlijke financiële honorering ook langs de lijn van tijd als waarde gelegd. Zo zijn de curatoren voor de editie 2024 bijvoorbeeld al begin 2023 aangesteld. Dit geeft de IABR en de curatoren de tijd om langer aan een agenda te werken, waaruit nieuwe netwerken, financieringsstromen en (diverse) samenwerkingspartners kunnen volgen; bijvoorbeeld door een interessante, internationale samenwerking aan te gaan, en onderzoek in curricula van technische universiteiten en academies te combineren en op te nemen. Bovendien bevordert IABR zo kennisbehoud en continuïteit binnen de organisatie en daarbuiten.

10. RAAD VAN TOEZICHT EN BESTUUR

10.1 RAAD VAN TOEZICHT

De IABR kent een Raad van Toezicht-model. De raad houdt intern toezicht op de lange termijn waardecreatie van de organisatie. Dit betekent toezicht houden op de financiële gezondheid en risicobeheersing, maar ook op de uitvoering van de strategie en of de belangen van de partners voldoende zijn gewaarborgd door de algeheel en artistiek directeur.

De Raad van Toezicht van de IABR is deskundig en onafhankelijk. De vier leden van de raad zijn divers en complementair wat betreft kennis, (culturele) achtergrond, ervaring, leeftijd, netwerk en gender. Er is nadrukkelijk rekening gehouden met de principes van goed bestuur, de zogenaamde Governance Code Cultuur.

In 2023 hebben er mutaties plaatsgevonden in de bezetting van de Raad van Toezicht. Op 31 december 2023 bestond de Raad van Toezicht van de IABR uit Medy van der Laan (voorzitter), Kitty van Dongen (penningmeester), Allard Castelein (lid) en Yvette Govaart (lid). Wienke Bodewes (voormalig penningmeester) is uitgetreden per 11 maart 2023. Kitty van Dongen (penningmeester) is aangetreden per 1 juli 2023.

Het wettelijke rooster van aan- en aftreden, dat wil zeggen een aanstelling van vier jaar met een mogelijkheid tot eenmalige herbenoeming, wordt in achtgenomen. De Raad van Toezicht komt minimaal vier keer per jaar bijeen. In 2023 was dit op 1 februari, 14 april, 9 juni en 18 september. De Raad van Toezicht doet zijn werkzaamheden voor de IABR onbezoldigd. Voor een overzicht van alle nevenfuncties van de Raad van Toezicht verwijzen wij naar hoofdstuk 10.3.

10.2 BESTUUR

Vanaf 1 oktober 2021 was Saskia van Stein algeheel en artistiek directeur en vormde als zodanig het bestuur. Van Stein was belast met bestuur en directie van de IABR en, in overeenstemming met de statuten van de stichting IABR, eindverantwoordelijk voor de strategie van de IABR en voor de planning, ontwikkeling, uitvoering en kwaliteit van het inhoudelijk en zakelijk beleid. Van Stein heeft sinds 1 december 2021 een vaste aanstelling en is in dienst van de IABR. De verdiensten (diensten aan derden) van Van Stein vloeien terug naar de stichting IABR. Haar honorarium valt binnen de norm van de Wet Normering Topinkomens (WNT).

10.3 FUNCTIES EN NEVENFUNCTIES LEDEN RAAD VAN TOEZICHT

Medy van der Laan

(datum van aantreden: 15 december 2021)

- Voorzitter Bestuur Nederlandse Vereniging van Banken (hoofdfunctie)
- Lid Raad van Commissarissen Royal Schiphol Group
- Voorzitter van het bestuur van de Stichting Nationaal Luisteronderzoek (t/m december 2023)
- Lid van het bestuur van de Stichting Berenschot Beheer
- Voorzitter Raad van Toezicht Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam
- Lid van de bezwaarschriftencommissie van de NPO (Nederlandse Publieke Omroep)

Wienke Bodewes

(datum van aantreden: 11 maart 2015, datum van aftreden: 11 maart 2023)

- Eigenaar Bodewes&Bodewes
- Voorzitter Raad van Advies, Supermarktfonds Nederland, Amsterdam
- Voorzitter Raad van Commissarissen PreWonen, Velsbroek
- Lid Raad van Commissarissen Hurks, bouw- en ontwikkelingsbedrijf, Eindhoven
- Lid Raad van Commissarissen Scholtensgroep, bouw-, ontwikkeling-, exploitatiebedrijf, Wognum
- Lid Raad van Commissarissen, M.J. de Nijs en Zonen B.V., Warmenhuizen
- Voorzitter Bestuur Holland Property Plaza, Zeist
- Lid Dagelijks Bestuur Forum Stedelijke Vernieuwing, Den Haag
- Voorzitter Raad van toezicht Stichting Waarborgfonds Koopwoningen, Rotterdam
- Lid Raad van aanbeveling Provada, Amsterdam
- Lid Raad van Advies RealMovement, 's-Hertogenbosch
- Lid Raad van Inspiratie ReBorn, Amsterdam
- Lid Raad van Toezicht Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam
- Bestuurder iabr/UP
- Lid Raad van advies VanWonen, Zwolle
- Lid Toetsingscommissie Woningbouwimpuls, MINBZK, Den Haag
- Lid Raad van advies Egeria Real Estate Development, Amsterdam
- Lid Raad van advies Ontwikkeling Slotervaart Ziekenhuis, Amsterdam

Allard Castelein

(datum van aantreden: 11 december 2017, eenmaal herbenoemd)

- Lid Raad van Commissarissen Heijmans N.V., SBM Offshore N.V., Renewi PLC, Associated British Ports
- Raad van Toezicht Erasmus Trustfonds
- Voorzitter Ronald McDonald Huis Sophia
- Voorzitter Stichting Continuïteit Feyenoord
- Voorzitter Raad van Toezicht Rotterdams Philharmonisch Orkest
- Lid Raad van Toezicht Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam

Yvette Govaart

(datum van aantreden: 1 november 2021)

- Medeoprichter Big Picture
- Penningmeester in bestuur van Fluid Future
- Lidmaatschap Young Urban Land Institute
- Lidmaatschap van BOSS Alumni
- Lidmaatschap Jong Onroerend Goed Den Haag
- Lidmaatschap FRESH Alumni
- Lid Raad van Toezicht Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam

Kitty van Dongen

(datum van aantreden: 1 juli 2023)

- Bestuurslid Stichting Hart van Zuid
- Lid Raad van Toezicht Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam

10.4 HANDTEKENINGENBLAD

Raad van Toezicht op 31 december 2023:

Medy van der Laan (voorzitter)

Allard Castelein

Yvette Govaart

Kitty van Dongen (penningmeester)

10.5 NEVENACTIVITEITEN BESTUUR

Saskia van Stein (startdatum: 1 oktober 2021)

- Afdelingshoofd Masteropleiding The Critical Inquiry Lab, Design Academy, Eindhoven
(met sabbatical gedurende het academisch jaar 2022-2023)

Diensten aan derden

- 28 februari: lezing Curatorial Practices in the Anthropocene, Harvard University
- 8 maart: respondent lezing Samantha Hardingham, SUFFICIENTLY INCOMPLETE - OBSERVATIONS ON THE WORK OF CEDRIC PRICE, RE-ST Architects Universiteit Leuven, België
- 1 juni: moderatie DATAPOLIS, Nieuwe Instituut Rotterdam
- 26 juni: extern gecommiteerde Deeltijd Veld Examen, DBKV Academie Zwolle
- 15 augustus: interview podcast Time Out in What/Next 1, Aachen, Duitsland
- 21 september: Jury Collaborations voor Future Open Call in Rotterdam
- 4 oktober: moderatie What Design Can Do in Mexico City, Mexico
- 10 oktober: Jury Fonds voor Architectuur en Bouwkunst, Cultuurfonds, Amsterdam
- 16 oktober: Jury Award Natuurinclusief Bouwen & Ontwerpen 2023, Zeist
- 8 november: Lezing op Bright Cityscapes Final Conference in Timisoara, Roemenië
- 16 november: Expertmeeting Toekomst Inclusief in Den Haag
- 24 november: Tafelgast Creative Talks, Pakhuis de Zwijger, Amsterdam
- 28 november: Duo-lezing met Eva Pfannes van Ooze Architects bij de KU Leuven - Gent, België
- 30 november: Lezing Domus Forum in Milaan, Italy

De door de algeheel en artistiek directeur gegenereerde inkomsten door diensten aan derden vloeien terug naar de Stichting Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam.

11. FINANCIËN

11.1 BESTUURSVERSLAG

VERANTWOORDINGSBESCHIEDEN FINANCIËN

In het kader van het meerjarenbeleidsplan BIS 2021-2024 dmv beschikking 148184/25097252 heeft het ministerie van OCW besloten om Stichting IABR in deze vierjaarsperiode een jaarlijkse subsidie van € 641.461 exclusief indexatie toe te kennen.

In het kader van het meerjarenbeleidsplan Cultuurplan 2021-2024 dmv beschikking SUB.20.01.00124.SBSA heeft Gemeente Rotterdam besloten om Stichting IABR in deze vierjaarsperiode een jaarlijkse subsidie van € 151.500 exclusief indexatie en een extra Fair Pay subsidie van € 10.600 toe te kennen.

Deze middelen zijn aangewend conform het Beleidsplan 2021-2024 waarbij tevens de continuïteit van de organisatie en dus werknemers, hun werkplezier en inmiddels ook hun pensioen georganiseerd en gewaarborgd zijn. De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving onder toepassing van Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven, uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. Tevens is uitgegaan van de bepalingen voor de inrichting van de jaarrekening welke zijn opgenomen in het Handboek Verantwoording Culturele Subsidies 2021-2024. De waarderingsgrondslagen zijn gebaseerd op de historische kosten en kostprijzen. Zie financiële verantwoording.

De financiële positie van de stichting is ronduit goed. Het eigen vermogen van de stichting is in de loop van de jaren opgebouwd, reeds voor toetreding tot de BIS, met het doel eventuele tegenslagen op te kunnen vangen en zo de continuïteit van de organisatie te waarborgen. Het Bestuur heeft in 2020 het besluit genomen de bestemmingsreserves op te laten lopen met het oog op de mogelijke kosten die gemoed zouden zijn, om indien nodig, op sociaal verantwoorde wijze de Stichting IABR te kunnen opheffen van de IABR – gezien de toen geldende condities en risico's een scenario waarmee rekening moest worden gehouden. Inmiddels zijn er sinds 2021 andere subsidiënten. Na overleg met de subsidiënten en in goed overleg met de Raad van Toezicht is besloten om deze bestemmingsreserve ten goede te laten komen aan de Biënnale jaren 2022 en 2024. Het verschil komt in het exploitatieresultaat tot uitdrukking. Let op deze afspraken met de Raad van Toezicht zijn gemaakt na de goedkeuring van de werkbegroting op 27 juni 2022 en aangescherpt op 7 juni 2023. Met deze middelen zijn ontwerpend onderzoekopdrachten aan de ontwerp sector uitgezet en is er gestuurd op de continuïteit en zichtbaarheid van de organisatie.

Het jaar 2023 vormde voor IABR een zogenaamd daljaar. Dit betekent dat er voorinvesteringen zijn gedaan op het biënnale jaar 2024.

Daarnaast heeft IABR zich toegelegd op het verwerven van opdrachten, zogenaamde transitie ateliers, waarbij de stichting ontwerpend onderzoek vragen medeert en organiseren van, voor en met derden. Dit vertaalt zich in hogere baten dan voorzien; totale baten in 2023, realisatie €1.264.193,- in plaats van (werk)begroting €999.103,-. Eigen inkomsten norm is ondanks dat het een daljaar betreft goed.

Het resultaat van de exploitatie is daarmee hoger van verwacht omdat IABR als penvoerder van het project Panorama Oekraïne een subsidie van €496.640 van OCW heeft ontvangen. Deze subsidie loopt over twee boekjaren, zijnde 2023 en 2024 heen.

Hieronder de belangrijkste verschillen in de exploitatierekening, per post tussen realisatie en tussen werkbegroting 2023 (zoals vastgesteld op 27 juni 2022, en zijn opgemaakt door de voormalige directeur-bestuurder) en definitieve jaarrekening 2023:

BATEN

Fondsen: realisatie € 4060,- en niet voorzien in (werk)begroting 2023, betreft een nagekomen bijdrage Pro Helvetia voor IT'S ABOUT TIME

Opdrachten: realisatie € 202.874,- en € 160.000 voorzien (werk)begroting 2023, betreft meer opdrachten verworven met betrekking tot de genoemde transitie ateliers

Indirecte opbrengsten: realisatie € 61,710,- en € 18.800,- voorzien (werk)begroting 2023, betreft extra inkomsten door verhuur kantoor ruimte en batig saldo iabr/UP

OCW: realisatie € 723,721,- en € 654.703 voorzien (werk)begroting 2023, betreft een bijstelling inflatie correctie

OCW: realisatie € 98.184,- en niet voorzien in (werk)begroting 2023, betreft een toegekende subsidie voor Panorama Oekraïne/ Rebuilding Ukraine.

LASTEN

Activiteitenlasten personeel: realisatie € 219.822,- en € 145.000,- voorzien (werk)begroting 2023, personeel is eerder gestart dan begroot (namelijk al eind 2023 ipv 2024)

Activiteitenlasten materieel: realisatie € 454.033,- en € 311.000,- voorzien (werk)begroting 2023, betreft:

- Programma en tentoonstellingen, uitgaven Panorama Oekraïne
- Publicaties en film: extra kosten DOWN TO EARTH publicatie
- Onvoorzien: nagekomen kosten IT'S ABOUT TIME

Beheerslasten

Personeel: realisatie € 148.284,- en € 119.000,- voorzien (werk)begroting 2023 de honorering van bestuurder directeur was te laag begroot

Algemene publiciteit en website: realisatie € 44.900,- en € 21.000,- voorzien (werk)begroting 2023, betreft een grotere investering in marketing en communicatie, nieuwe huisstijl en website

Activiteitenlasten

Research en voorbereiding: realisatie € 162.579,- en € 223.000,- voorzien (werk) begroting 2023, deze ontwerpend onderzoeks trajecten zijn later gestart dan in 2023

Algemene productiekosten: realisatie € 0,- en € 25.500 voorzien (werk)

begroting 2023, de productiekosten voor deze projecten zijn in natura ingelost dus personele kosten onder activiteitenlasten personeel.

De financiële ratio's liquiditeit, solvabiliteit en weerstandsvermogen zijn:

- Liquiditeit - 3.88. de liquiditeit is ruimschoots voldoende. Het vermogen om op kort termijn de schulden van de stichting te voldoen staat niet ter discussie.
- Solvabiliteit - 74.39% de solvabiliteit is 2 tot 4 keer hoger en kan als gezond worden beschouwd. Hiermee heeft de stichting een zeer sterke en stabiele financiële positie.
- Weerstandsvermogen - 1.22. Het weerstandsvermogen is voldoende maar zeker niet ruim. De kosten van een algeheel regulier biënnale-jaar zijn niet gedekt door dit vermogen.

Er substantieel geïnvesteerd in de algehele zichtbaarheid van de IABR. Met een ferme investering in personele en materiele kosten ten bate van Marketing en Communicatie. Om deze zichtbaarheid mogelijk te maken zijn er bestemmingsreserves van de Stichting aangewend en daarmee is de impact van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam vergroot. De stichting IABR heeft geïnvesteerd in het ontwerpen van een nieuwe website en meer online activiteiten.

De financiële handeling is geprofessionaliseerd door met AFAS te werken. Gezien de hogere kosten van materiaal en levensonderhoud betaald de IABR haar rekeningen snel, uiterlijk binnen twee weken na het ontvangen van een factuur. Om fraude te voorkomen hanteert het bestuur van de stichting het vier ogen-principe voor alle financiële transacties. De uitgave van de bestuurder wordt door de Raad van Toezicht gecontroleerd.

De IABR dient het algemene nut en geniet hierdoor de ANBI-status.

COVID

De resterende middelen van de covid-19-subsidie zijn in 2022 geheel uitgegeven. Uiteraard is dit met de belangrijkste subsidiënten, zijnde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Gemeente Rotterdam.

11.2 BESTEMMINGSRESERVES

De bestemmingsreserves zijn aangelegd door het Bestuur ten behoeve van het realiseren van de doelstellingen en subsidieverplichtingen, geplande investeringen en voorgenomen activiteiten en/of ter dekking van mogelijk tegenvallende subsidiebijdragen. De toevoegingen en onttrekkingen zijn goedgekeurd door de Raad van Toezicht. De algemene reserve van de stichting bedraagt op 31 december 2023 €200.000,-. Ondanks de verhoging van energie-, huur, personeel-, en arbeidskosten is de liquiditeit van IABR uitgesproken goed.

De boekhouding van stichting IABR wordt verzorgd door Force Finance. De accountancy is in handen van Kamphuis & Berghuizen, Hilversum.

HYPERLINKS

- p. 7: Rondetafelgesprek over architectuurbeleid in de Tweede Kamer.
<https://iabr.nl/news/rondetafelgesprek-over-architectuurbeleid-in-de-tweede-kamer>
- p. 14: Panorama Ukraine.
<https://iabr.nl/en/research/panorama-oekraine>
- p. 26: Groene Metropool Regio.
<https://www.groenemetropoolregio.nl/actueel/bezoek-het-woonseminar-beter-benutten-bestaande-voorraad/>
- p. 26: Brabantse Week van het Wonen/Programma.
<https://www.brabant.nl/subsites/weekvanhetwonen/programma>
- p. 28: THIRST.
<https://thirst.iabr.nl>
- p. 30: KEMs.
<https://kems.nl/>
- p. 32: Open brief aan staatsecretaris Uslu.
<https://iabr.nl/news/open-briefaan-staatsecretaris-uslu>
- p. 41: IABR Building the Future - SBS6.
<https://www.youtube.com/watch?v=2B3ybRmEgek>

COLOFON

Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam

TEKSTEN:

Saskia van Stein
Vivian Ammerlaan

PRODUCTIE:

Vivian Ammerlaan

REDACTIE:

InOtherWords
Elisabeth Kuijt

GRAFISCH ONTWERP:

Studio Nóra Békés

FOTO'S:

Sabine van der Vooren
Piet Douma
Jacqueline Fuijkschot
Rick Keus
Kristian Koreman
Goedele Monnens
Ilse Meulendijks
Saskia van Stein
Vivian Ammerlaan

JAARREKENING:

Elkin Willaert, Force Finance

LOONADMINISTRATIE:

Charles Halders, Force Finance

ACCOUNTANT:

Kamphuis & Berghuizen

De IABR wordt structureel en genereus ondersteund door gemeente Rotterdam en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Februari 2024

Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam

Keilestraat 9 – K1
3029 BP Rotterdam
www.iabr.nl
info@iabr.nl
[@iabr__](#)

